

Κάλεσμα στην “Από Κοινού” συνέλευση

(Κάλεσμα στην «Από Κοινού» Συνέλευση για την Αποανάπτυξη, τον Κοινοτισμό και την Άμεση Δημοκρατία – Σταγιάτες Πηλίου, 26-27-28 Οκτωβρίου 2019, στο πολιτιστικό κέντρο της αυτοδιαχειριζόμενης κοινότητας)

Η ανάγκη για αλλαγές στις σημερινές κοινωνίες και στον επαναπροσδιορισμό της θέσης που κατέχουμε μέσα σε αυτές, μας οδηγεί στην επόμενη συνάντηση της συνέλευσης για την Αποανάπτυξη και την Άμεση Δημοκρατία, με σημείο συνάντησης τις Σταγιάτες.

Στην συνέλευση συμμετέχουν μεμονωμένα άτομα, συλλογικότητες και κινήματα που έχουν αναπτυχθεί και δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Η διαφωνία με το ήδη υπάρχον «αναπτυξιακό» μοντέλο που κυριαρχεί στις σημερινές κοινωνίες και προωθεί τον αλόγιστο καταναλωτικό τρόπο ζωής, αμφισβητείται και σαν απάντηση υιοθετούνται άλλες φιλοσοφίες και πρακτικές.

Όλα τα έμπρακτα εγχειρήματα που βασίζονται στο ενδιαφέρον για το κοινωνικό μοντέλο της αποανάπτυξης, του κοινοτισμού και της αμεσοδημοκρατικής οργάνωσης, αποδεικνύουν την υπαρκτή αντίσταση στην καταστροφή του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος.

Η πολύχρονη πορεία ζωής όλων αυτών των ανθρώπων και ομάδων έχει αποδείξει ότι υπάρχουν υγιή και δυναμικά κοινωνικά κύτταρα, οι δράσεις των οποίων επιθυμούν να συναντηθούν και να συντονιστούν, έτσι ώστε να εκφραστεί η κοινή πολιτική τους φιλοσοφία, σε μια προοπτική μετασχηματισμού που ανοίγει το δρόμο για μια κοινωνία που θα στηριχθεί:

- στο αποαναπτυξιακό μοντέλο της οικονομίας των αναγκών, της επάρκειας και του μικρότερου οικολογικού αποτυπώματος στη βάση της αφθονίας των υλικών και άυλων Κοινών,
- στην κοινοτική οργάνωση με βάση την προσωπική και συλλογική αυτονομία,
- σε αμεσοδημοκρατικούς θεσμούς και στη θέσπιση της άμεσης δημοκρατίας με τη μορφή του ομοσπονδιακού Κοινοτισμού.

Ισοτιμία, διαφάνεια, ενεργή συμμετοχή και συναίνεση στην λήψη αποφάσεων είναι βασικές αρχές της λειτουργίας της Από Κοινού Συνέλευσης.

Η τριήμερη συνάντηση της Από Κοινού Συνέλευσης θα ξεκινήσει το Σάββατο 26 Οκτωβρίου – 13.00. Λήξη το μεσημέρι της Δευτέρας 28 Οκτωβρίου. Θα ακολουθήσουν ανακοινώσεις για το πρόγραμμα, τα προτεινόμενα θέματα, οδηγίες για την πρόσβαση, την διαμονή και τις δραστηριότητες του τριημέρου.
Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός!

Η Rojava είναι σπορά ελευθερίας κι όχι εθνικισμού

του Μηνά Μπλάνα

Την τελευταία εβδομάδα έχει ξεκινήσει η επίσημη πολεμική επίθεση από το Τούρκικο κράτος στην περιοχή της Βορειοανατολικής Συρίας, όπου βρίσκεται το Δυτικό Κουρδιστάν ή αλλιώς Rojava. Δεν είναι η πρώτη των τελευταίων χρόνων, αφού κατά το προηγούμενο έτος (17 Μαρτίου του 2018) εκκενώθηκε και πολιορκήθηκε, με την συμβολή και παραστρατιωτικών φονταμενταλιστικών ομάδων, και το Afrin που άνηκε στην Δημοκρατική Ομοσπονδία της Βόρειας Συρίας, όπως έχουν ονομάσει οι Κούρδοι και οι Κούρδισες το χωρικό σύνολο των αυτόνομων κοινοτήτων τους.

Όλος αυτός ο τούρκικος επεκτατισμός και η αναληψία της πολεμικής μηχανής φαίνεται πως ξυπνάει σε κάποιους/ες στην χώρα όλα τα εθνικιστικά ένστικτα που, φυσικά, προϋπάρχουν στην ελληνική κοινωνία για την Τουρκία. Ένα αφήγημα που σου μαθαίνει να μισείς τον Άλλο, με βάση το μύθευμα του Έθνους-Κράτους στο οποίο τυχαίνει να έχεις γεννηθεί και το οποίο έχει φτιαχτεί για να συντηρεί το εθνικό φαντασιακό, δημιουργώντας ένα τεχνητό μίσος για τους απλούς ανθρώπους των γειτόνων-κρατών της κάθε χώρας. Εδώ παράλα αυτά δεν θα επιχειρηθεί να αποδομηθεί ακριβώς αυτό το δημιούργημα, αλλά το γιατί η αλληλεγγύη στην Rojava και το τι πρεσβεύει αυτή είναι εξ

ολοκλήρου αντίθετη με αυτές τις φωνές.

Ένα είναι το δεδομένο και το αδιαμφισβήτητο γεγονός. Σε κάθε πόλεμο, πέρα από τις γεωπολιτικές αναλύσεις για τα κράτη, η μόνη που πλήττεται πραγματικά από αυτόν είναι η κοινωνία. Χιλιάδες νεκροί κι ακόμα περισσότεροι εκτοπισμένοι άνθρωποι από τα μέρη τους, οι οποίοι θα συναντήσουν πάλι τον θάνατο είτε από την Ε.Ε στα σύνορα, στα κέντρα κράτησης και στις θάλασσες της, είτε μέσα στο τούρκικο κράτος από ρατσιστικά πογκρόμ, την πείνα, την ατελείωτη εκμετάλλευση. Μία κατάσταση που συντηρείται και από την συμφωνία Ε.Ε – Τουρκίας.

Και οι πρώτοι/ες που δεν θα τους δεχτούν στην χώρα τους, δεν είναι άλλοι/ες από όσους/ες απ' αυτούς/ες τώρα μπορεί να λυπούνται και να εξάπτονται για τον Τούρκικο στρατό κι άλλες κινήσεις στήριξης των πεπραγμένων του. Είναι οι ίδιοι/ες που θα μιλήσουν για αλλοίωση του πληθυσμού και του πολιτισμού της Ελλάδας, ουρλιάζοντας για τους αλλόθρησκους, την ίδια στιγμή που μιλάνε για το ISIS και παρόμοια καθεστώτα με απαξίωση και χλεύη λες και διαφέρει το σκεπτικό μεταξύ τους. Οι ίδιοι/ες που αναρωτιούνται άλλες φορές από μέσα τους κι άλλες δυνατά: «Γιατί να μην έχουμε κι εμείς έναν ηγέτη σαν τον Ερντογάν»; Γιατί αυτό είναι που ονειρεύονται. Ένα ολοκληρωτικό κράτος υπό την κηδεμονία ενός «ατσάλινου» ηγέτη που να πρεσβεύει τα «εθνικά ιδεώδη», ενώ αυτοί/ες θα δουλεύουν και θα ζούνε σε συνθήκες εξαθλίωσης μέσα στην καταπίεση και στις φυλακίσεις για όποιον/α τολμήσει να σηκώσει κεφάλι και να πει κάτι αντίθετο από το καθεστώς (χαρακτηριστικά οι Κούρδοι/ισες φυλακίζονται και για το γεγονός ότι μιλάνε την γλώσσα τους). Τελικά πόσο διαφέρουν από αυτό που κρίζουν και θέλουν να σκοτώσουν;

Η Rojava, πάντως, αποτελεί ακριβώς το αντίθετο! Κι αυτό να το έχουν στο νου τους οι τυχόν εθνικόφρονες, που σκίζουν τα ιμάτια τους για την Τουρκία. Το εγχείρημα των αυτόνομων κοινοτήτων ξεκίνησε εν μέσω του Συριακού εμφυλίου πολέμου, έπειτα από αρκετές δεκαετίες σκληρής κοινωνικής διεργασίας για όσους/ες το υποστήριζαν. Διαβάζουμε για παράδειγμα σε

συνέντευξη Κούρδισας πως όταν πριν κάποια χρόνια πήγαιναν σε σπίτια για να μιλήσουν στον κόσμο για τέτοιες ιδέες τους έπαιρναν μέχρι και με τις πέτρες. Κι όμως σε πείσμα του πολέμου, των μεγαλεμπόρων, των κύριων κατόχων των μέσων παραγωγής και των πατριαρχικών προτύπων της Μέσης Ανατολής, γεννήθηκε ένα σύστημα με αναβαθμισμένο το ρόλο του γυναικείου φύλου και με απόλυτο σεβασμό σε αυτό, με βάση την οικολογία - τον σεβασμό του ανθρώπου πάνω στην φύση και την αρμονική συνύπαρξη με αυτή- που συνεπάγεται την αυτάρκεια και την άμεση δημοκρατία ως μέθοδο αποφάσεων για τις περισσότερες πτυχές της ζωής των ανθρώπων εκεί..

Κι αυτό συνέβη με τον Οτσαλάν, ο οποίος μέχρι και σήμερα βρίσκεται στην φυλακή, σε πλήρη απομόνωση έπειτα από το «δωράκι» του Ελληνικού κράτους στην Τουρκία, να στρέφεται από την παραδοσιακή Μαρξιστική-Λενινιστική προσέγγιση για το Έθνος-Κράτος στον κομμουνισμό του Murray Bookchin και στις κοινότητες των Zapatistas, διατυπώνοντας τον Δημοκρατικό Συνομοσπονδισμό ως μία διέξοδο για το πολύπαθο κουρδικό ζήτημα και προτάσσοντας μία κοινότητα με σκοπό την γυναικεία χειραφέτηση και πέρα από κάθε εθνικισμό. Ας αναλογιστεί ο καθένας και η καθεμιά μας την ύπαρξη της Rojava, η οποία φιλοξενούσε αρκετές διαφορετικές εθνικότητες και θρησκείες πριν τις επιθέσεις, σε μία περιοχή όπως η Μέση Ανατολή όπου το θρησκευτικό και πατριαρχικό στοιχείο είναι έντονο. Κι αυτό είναι που θέλουν να συντρίψουν. Την ζωή και την ελευθερία μπροστά στον θάνατο και την καταπίεση.

Το μόνο κοινό, λοιπόν, των κάθε λογής εθνικιστών σχετικά με την κατάσταση στην Βορειανατολική Συρία είναι ο πόλεμος και τα όπλα του τούρκικου κράτους. Ο επεκτατισμός που ζηλεύουν, οι μειονότητες που θέλουν να θάψουν, οι ύμνοι για τόλμη και «ανδρεία» προς τους στρατιώτες και οι μεγάλοι Ηγέτες και Αρχηγοί. Ο φασισμός δεν κρύβεται μόνο πίσω από συγκεκριμένα σύμβολα αλλά διαχρονικά πίσω από τα εθνικά εμβλήματα και τις εθνικές σημαίες, το μίσος για τον Άλλο, τον αλλόθρησκο, τον διαφορετικής εθνικής καταγωγής, χρώματος, φυλής, σεξουαλικής

προτίμησης, τον φτωχό. Και δεν θα καταπιεί μόνο αυτούς αλλά και την ίδια την κοινωνία μέσα σε ένα καθεστώς ανελευθερίας, καταπίεσης και θανάτου. Γιατί μόνο αυτά έμαθε να σπέρνει ο εθνικισμός και το κράτος. Θάνατο, πόλεμο, προσφυγιά, καταπίεση και εκμετάλλευση.

Και μπορεί ανά την υφήλιο τα κράτη να σιωπούν μπροστά στον θάνατο που επιφέρουν οι στρατοί τους και τα γεωπολιτικά, ενεργειακά και όχι μόνο, συμφέροντά τους, όμως οι Κούρδοι και οι Κούρδισες πρέπει να ξέρουν πως οι κοινωνίες, οι οποίες αυτές τις ημέρες κατέκλυσαν δυναμικά τους δρόμους της Ευρώπης είναι μαζί τους, στο πλευρό τους με όσες δυνάμεις έχουν. Όπως και οι Τούρκοι που διαδηλώσαμε μαζί και βρίσκονται ανά χιλιάδες αυτή τη στιγμή έγκλειστοι στις φυλακές της Τουρκίας.

Η σημασία της αυτοθέσμησης στο ελευθεριακό κίνημα

Yavor Tarinski

«Όλοι οι πολιτικοί θεσμοί αποτελούν εκδηλώσεις και υλοποιήσεις της εξουσίας· απολιθώνονται και αποσυντίθονται μόλις η ζώσα δύναμη των ανθρώπων σταματά να τους συγκρατεί»

Χάνα Άρεντ[1]

Σήμερα ακούμε διαρκώς ότι το δυτικό πολιτικό σύστημα βρίσκεται σε βαθιά κρίση, ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζονται διάφοροι τρόποι επίλυσης του φαινομένου αυτού: από εκκλήσεις για ευρύτερες και βαθύτερες διεθνείς συμμαχίες έως την επιστροφή στο έθνος-κράτος. Ένα πράγμα όμως φαίνεται να ισχύει για τα περισσότερα καθεστώτα, ανεξάρτητα από τον ιδεολογικό τους μανδύα: η **χρεοκοπία των πολιτικών τους θεμελίων, δηλαδή της ολιγαρχικής τους δομής.**

Δεν είναι μόνο οι φιλελεύθερες, καπιταλιστικές ολιγαρχίες που βιώνουν μαζικά κύματα λαϊκής δυσαρέσκειας, αλλά και οι χώρες με αριστερές κυβερνήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε η καταστολή που άσκησε ο Ραφαέλ Κορρέα απέναντι στους μαζικούς οικολογικούς αγώνες των ιθαγενών: η σοσιαλιστική του διακυβέρνηση, διοικώντας το Εκουαδόρ από το 2007 έως το 2017, έφτασε στο σημείο να χαρακτηρίζει «περιβαλλοντική τρομοκρατία» κάθε αντίσταση στις αναπτυξιακές της πολιτικές[2]. Μια άλλη παρόμοια περίπτωση είναι αυτή της τωρινής αριστερής κυβέρνησης του Ομπραδόρ στο Μεξικό, με τους κινδύνους που επιφυλλάσει στις αυτόνομες κοινότητες των Ζαπατίστας και σε άλλες κοινότητες ιθαγενών[3]. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι λαϊκές αντιστάσεις απέναντι σε υποτιθέμενα αντι-ιμπεριαλιστικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή.

Η λαϊκή δυσαρέσκεια, παρόλο που εκφράζεται διαφορετικά και για ποικίλους λόγους, φαίνεται πως εναντιώνεται στην ολιγαρχική και αυθεντικά ιεραρχική φύση του κυρίαρχου μοντέλου διακυβέρνησης (δεξιού ή αριστερού) σε όλο τον κόσμο. Αυτό γίνεται όλο και πιο προφανές από τις διεκδικήσεις για περισσότερη συμμετοχικότητα και τις προσπάθειες για δημιουργία από-τα-κάτω σωμάτων λήψης αποφάσεων κατά τη διάρκεια των λαϊκών εξεγέρσεων: τέτοια θεσμίστηκαν από διαδηλωτές στο Occupy στις Ηνωμένες Πολιτείες, τους Αγανακτισμένους στην Ευρώπη, την Αραβική Άνοιξη, την εξέγερση στη Βοσνία το 2014, το Γαλλικό Nuit Debout και πρόσφατα από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων στους κόμβους των αυτοκινητοδρόμων της γαλλικής υπαίθρου.

Σε αυτή τη γραφειοκρατική διαχείριση της κοινωνίας, που αποδυναμώνει πλήρως την τελευταία, μπορούμε να δούμε την πραγματική αιτία της λαϊκής δυσαρέσκειας παγκοσμίως.

Δεν είναι τόσο δύσκολα αντιληπτό: πολλοί έχουν φτάσει ήδη σ' αυτό το συμπέρασμα. Η πραγματική δυσκολία έγκειται στην ερώτηση του τι θα έρθει να αντικαταστήσει την ολιγαρχία και την κυριαρχία.

Μία από τις κύριες προτάσεις των παραδοσιακών πολιτικών κινημάτων της Αριστεράς τείνει να επιμένει στη σημασία της γραφειοκρατίας στη μορφή της κομματικής πολιτικής και της ηγεσίας, και άρα αναπαράγει τα ίδια τα θεμέλια της ολιγαρχικής διακυβέρνησης. Προτιμά να αναζητά ρηχές λύσεις -κυρίως στην οικονομική σφαίρα- σε πολύ βαθύτερα προβλήματα -σχετικά με το ποιος καθορίζει τον ρόλο στη ζωή του καθενός μας. Δεν υπάρχει καμία απορία στο γιατί τέτοιες τάσεις της Πρωτοπορίας έχουν σε μεγάλο βαθμό χάσει εδώ και αρκετό καιρό την υποστήριξη των κοινωνικών κινημάτων και των λαϊκών αγώνων.

Ανομία και Έλλειψη Θεσμών

Υπάρχουν, ταυτόχρονα, άλλες τάσεις με πιο αντιεξουσιαστικά και αναρχικά χαρακτηριστικά, οι οποίες στοχεύουν στην κατάργηση κάθε ίχνους εξουσίας και ιεραρχίας στην κοινωνία. Η στάση τους αντικατοπτρίζει σε μεγαλύτερο βαθμό το γενικό πνεύμα των σύγχρονων κοινωνικών κινημάτων. Υπάρχει όμως μια συγκεκριμένη και εσφαλμένη πεποίθηση, κοινή σε πολλούς αντιεξουσιαστές και αναρχικούς, που καθιστά αδύνατη τη δημιουργία εύρωστων πολιτικών εναλλακτικών στο σημερινό σύστημα· αυτή είναι η πίστη στην ανομία.

Προς αποφυγήν σύγχυσης, ως “ανομία” ορίζουμε την παντελή απουσία και έλλειψη θεσμών/νόμων. Σε αντίθεση με αυτό, η κάθε λογής εξουσία -εν προκειμένω η νέα κυβέρνηση, αλλά και πολλοί άλλοι που θα ήθελαν να βρίσκονται στη θέση της- χρησιμοποιούν συχνά τον όρο ώστε να δημιουργήσουν μια αίσθηση ανασφάλειας ανάμεσα στον πληθυσμό, με πραγματικό τους σκοπό την εμβάθυνση του κρατικού ελέγχου πάνω σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Αυτό όμως το οποίο η κάθε λογής εξουσία εννοεί ως “ανομία” δεν είναι απλά και μόνο οι παραβατικές, αντικοινωνικές ή κανιβαλιστικές συμπεριφορές αλλά πολύ περισσότερο οι καθημερινές αντιστάσεις στους νόμους του κράτους και οι συλλογικές προσπάθειες αυτοθέσμησης ώστε να τις αποτρέψει να ριζωθούν στην κοινωνία.

Η πίστη στην ανομία λοιπόν, ή αλλιώς η ιδέα της παντελούς απουσίας νόμων, γίνεται ξεκάθαρα κατανοητή μέσα από το αναρχικό σύνθημα «κάντε πόλεμο στους θεσμούς, όχι στους ανθρώπους»[4] (παρόλο που δεν είναι κοινό σε όλες τις αναρχικές τάσεις). Επίσης, μπορούμε να την εντοπίσουμε χαρακτηριστικά, γυρνώντας πίσω, σε έναν από τους λόγους της άρνησης του Προυντόν να ψηφίσει για νέο σύνταγμα, ενώ υπηρετούσε ως μέλος του Γαλλικού Κοινοβουλίου μετά τη Γαλλική Επανάσταση (παρόλο που αργότερα το στήριξε ως τελευταίο μέσο για να σταματήσει τη διατήρηση της εξουσίας του Ναπολέοντα Βοναπάρτη). Ένας από τους λόγους της άρνησής του ήταν ότι το νέο σύνταγμα έδινε υπερβολικά πολύ περισσότερη δύναμη στον πρόεδρο, και για αυτό είχε το δίκιο με το μέρος του. Αλλά ο δεύτερος λόγος που υποστήριξε βασιζόταν στο γεγονός ότι δεν μπορούσε από θέση αρχής να υποστηρίξει κανενός είδους σύνταγμα, κάτι που υποδήλωνε σαφή κλίση προς την ανομία.

Αυτή η άποψη υποστηρίζει ότι ιδανικά οι άνθρωποι μπορούν με κάποιον τρόπο να ανεξαρτητοποιηθούν από κάθε είδους θεσμική υποχρέωση και πως οι νόμοι ως τέτοιοι είναι εμπόδια στην ελεύθερη έκφραση και την αυτοδιάθεση. **Επιγραμματικά, υποστηρίζει ότι κάθε θεσμός είναι εξ ορισμού ολιγαρχικός.**

Στον καπιταλισμό, όπως και στον κοινοβουλευτισμό, υπάρχουν επίσης συγκεκριμένα σημάδια ανομίας, παρόλο που τελικά παραμένουν μόνο σε επίπεδο ρητορικής ή περιορίζονται σε αυτούς στην κορυφή της πυραμίδας. Στην πρώτη περίπτωση, δεξιοί φιλελεύθεροι, νεοφιλελεύθεροι και άλλοι υποστηρικτές του καπιταλισμού πιστεύουν πως μπορούμε να αφήσουμε την οικονομική δραστηριότητα να «αυτορυθμίζεται» επιβάλλοντας τους μικρότερους δυνατούς περιορισμούς, τυλίγοντας τη θεωρία τους με έναν ιδεολογικό μανδύα που περιλαμβάνει σχεδόν θρησκευτικές έννοιες όπως το «αόρατο χέρι» κ.λπ.[5] Στην άλλη περίπτωση, υποψήφιοι πολιτικοί ζητούν από τους ψηφοφόρους να τους «εμπιστευθούν» και να τους εκλέξουν στην εξουσία για ένα συγκεκριμένο διάστημα (συνήθως 4 με 5 χρόνια), κατά το οποίο θα βρίσκονται πέραν του πραγματικού κοινωνικού ελέγχου. Συχνά,

αυτοί που εμπλέκονται στον εκλογικό στίβο επιστρατεύουν μεταφυσικά συνθήματα, όπως «Η ελπίδα έρχεται»[6] και «Ένας λαός, κάτω από έναν θεό, χαιρετώντας μία σημαία»[7]. Αυτά τα σημάδια υποδηλώνουν ότι η γραφειοκρατία επιτρέπει μία κάποια ανομία σε αυτούς που βρίσκονται στην κορυφή της πυραμίδας, εξαιτίας του ότι οι πράξεις τους βρίσκονται υπεράνω του κοινωνικού ελέγχου. Αλλά αυτή η ανομία αποτελεί προϊόν των γραφειοκρατικών μηχανισμών και των θεσμισμένων ιεραρχιών, και άρα μέρος της ολιγαρχίας.

Η έλλειψη θεσμών ή η ανομία, όπως σημειώνει ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν το 1999, είναι κατάφωρα στρεβλωτική. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι, σε αντίθεση με τα ζώα τα οποία μπορούν να ζήσουν χωρίς θεσμούς (συνήθως επειδή η συμπεριφορά τους είναι αποτυπωμένη μέσα τους γενετικά), οι άνθρωποι χρειάζονται θεσμούς, είτε απλούς είτε σύνθετους, ώστε να δομήσουν τις κοινωνίες τους[8]. Σύμφωνα με τον Κορνήλιο Καστοριάδη, ανεξάρτητα από τον βαθμό της ατομικής ανάπτυξης, τεχνικής προόδου ή οικονομικής αφθονίας, οι άνθρωποι θα χρειάζονται πάντα πολιτικούς θεσμούς ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα αμέτρητα προβλήματα που συνεχώς ανακύπτουν κατά τη συλλογική τους συνύπαρξη[9].

Θεσμοί και Άμεση Δημοκρατία

Σε συνθήκες άμεσης δημοκρατίας, οι θεσμοί δημιουργούνται μέσα από μία διαδικασία συνεχούς κοινωνικής αυτοθέσμησης· δεν αποτελούν, δηλαδή, γραφειοκρατικά σώματα που δρουν μακριά από την κοινωνία. Αντιθέτως, είναι άμεσα δημιουργήματά της και βρίσκονται κάτω από τον κοινωνικό αυτοέλεγχο μέσω δημοκρατικών μηχανισμών, όπως είναι οι λαϊκές συνελεύσεις, τα συμβούλια και η κλήρωση. Όπως προτείνει ο Καστοριάδης[10], τέτοιοι δημοκρατικοί θεσμοί είναι απαραίτητοι για τις συμφωνίες και τις διαδικασίες που θα επιτρέψουν τον διάλογο και την επιλογή. Σε τέτοιες συνθήκες, η **ισότητα** κατοχυρώνεται ως το ενακτήριο σημείο και όχι ως ένας στόχος που θα κατακτηθεί στο μακρινό μέλλον. Ο Ζακ Ρανσιέρ περιγράφει αυτή τη σχέση με τον ακόλουθο τρόπο:

[Η] ισότητα δεν είναι ένας στόχος τον οποίο πρέπει να φτάσουμε. Δεν πρόκειται για ένα κοινό επίπεδο, έναν ισομοιρασμένο πλούτο ή μια ταυτότητα συνθηκών διαβίωσης που πρέπει να επιτευχθεί ως συνέπεια της ιστορικής εξέλιξης και της στρατηγικής δράσης. Αντίθετα, είναι ένα σημείο αφετηρίας. Αυτή η πρώτη αρχή είναι άμεσα συνηφασμένη με μία δεύτερη: η ισότητα δεν είναι ένα κοινό μέτρο μεταξύ ατόμων, είναι ένας χώρος μέσα στον οποίο τα άτομα δρουν ως οι κάτοχοι μίας κοινής εξουσίας[11].

Από την άλλη μεριά, σε συνθήκες ανομίας εξουσιαστικές τάσεις «επικυριαρχίας» μπορούν να ευδοκιμήσουν, καθώς δεν υπάρχει θεσμική οργάνωση που να προστατεύει τα ασθενέστερα μέλη της κοινωνίας.

Οι θεσμοί της άμεσης δημοκρατίας δημιουργούν τις απαραίτητες συνθήκες για την κοινωνία ώστε αυτή να **αυτοπεριορίζεται**[12], αντίθετα με τους ολιγαρχικούς θεσμούς που επιτρέπουν στις στενές ελίτ να θέτουν τα όρια για όλους τους άλλους. Αυτός ο αυτοπεριορισμός συνεπάγεται ότι συγκεκριμένα πράγματα θα βρίσκονται εκτός ορίων, αλλά ότι ο προσδιορισμός τους θα γίνεται μέσω ορθολογικών και περιεκτικών διαβουλεύσεων και μελετών από όλους τους ανθρώπους.

Για παράδειγμα, οι νόμοι μιας κοινωνίας μπορούν να αποφασίζονται από τις λαϊκές συνελεύσεις, στις οποίες όλοι οι κάτοικοι της δεδομένης γειτονιάς ή χωριού έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν και να αποφασίζουν, όπως και από τοπικά συμβούλια, των οποίων τα μέλη είναι συνεχώς ανακλητά από τις κοινότητές τους. Με αυτόν τον τρόπο, είναι οι τοπικές κοινότητες αυτές που κατασκευάζουν τους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους διεξάγεται η κοινή τους ζωή. Συγκεκριμένοι νόμοι που αφορούν μικρότερες κλίμακες (όπως η διατήρηση της εσωτερικής τάξης μιας συγκεκριμένης κοινότητας) μπορούν να αποφασίζονται από τοπικούς θεσμούς, ενώ άλλοι ευρύτερου ενδιαφέροντος (όπως η διαχείριση της ενέργειας) χρειάζεται να αποφασίζονται από ομόσπονδους θεσμούς, οι οποίοι σέβονται την κυριαρχικότητα των εμπλεκόμενων κοινοτήτων.

Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν αναφέρει ότι μια τέτοια συνομοσπονδία θα πρέπει να θεωρείται ως μια **δεσμευτική συμφωνία** που δεν μπορεί να ακυρωθεί εξαιτίας **επιπόλαιων «βολουταριστικών» λόγων**. Ένας δήμος θα πρέπει να μπορεί να αποσυρθεί από μια συνομοσπονδία μόνο αφότου κάθε πολίτης της συνομοσπονδίας είχε την ευκαιρία να διερευνήσει ενδελεχώς τις αδικίες του δήμου και να αποφασιστεί με πλειοψηφική ψήφο από όλη τη συνομοσπονδία ότι μπορεί να αποσυρθεί χωρίς να υπονομεύσει ολόκληρη τη συνομοσπονδία[13].

Αυτός ο αυτοπεριορισμός είναι το πρελούδιο για την ελευθερία. Όπως είπε ο Ρουσσώ, η παρόρμηση της απλής όρεξης είναι δουλεία, ενώ η υπακοή σε έναν νόμο που εγώ ο ίδιος έθεσα, είναι ελευθερία[14].

Ο Αγώνας για Δημοκρατικούς Θεσμούς

Αντίθετα με αυτούς που πιστεύουν ότι η αλλαγή γεννιέται στις φλόγες και πεθαίνει στους θεσμούς των από-τα-κάτω -όπως στην περίπτωση των Crimethinc και της ανάλυσής τους για την εξέγερση στη Βοσνία το 2014 με τίτλο «Γεννήθηκε στις φλόγες, πέθανε στην Ολομέλεια»[15]– οι καταπιεσμένοι ψάχνουν να περιορίσουν και να εξαλείψουν στην πραγματικότητα τη δύναμη των καταπιεστών τους μέσα από θεσμισμένες μορφές κοινωνικού ελέγχου. Ο Έλληνας ποιητής Ησίοδος, τον 8^ο αιώνα π.Χ., εξέφρασε αυτή την προσπάθεια ενάντια στην αχαλίνωτη συμπεριφορά των εκμεταλλευτών με τον ακόλουθο τρόπο: *Οι νόμοι[...] προειδοποιούν τους ανθρώπους να μην συμπεριφέρονται σαν ζώα και τους επιβραβεύουν όταν συμπεριφέρονται δίκαια*[16].

Ακόμη και σήμερα, τα κοινωνικά κινήματα και οι εξεγέρσεις ενάντια στην εκμετάλλευση έχουν συχνά ως αποτέλεσμα τη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών που περιέχουν τους σπόρους της άμεσης δημοκρατίας. Ένα πρόσφατο παράδειγμα βρίσκεται στην εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων στη Γαλλία. Κατά τη διάρκεια των αποκλεισμών των κόμβων των αυτοκινητοδρόμων σε όλη τη χώρα, αναδύθηκε ένα πυκνό δίκτυο τοπικών συνελεύσεων, στο οποίο τα οργανωτικά ζητήματα συζητιόντουσαν από όλους τους διαδηλωτές.

Σε αντίθεση, όμως, με άλλα πρόσφατα οριζόντια και χωρίς ηγέτες κινήματα, η αυτοθέσμιση του κινήματος δεν σταμάτησε εκεί αλλά προχώρησε προς τη δημιουργία μιας ακόμη θεσμικής διάστασης - της ομοσπονδιοποίησης (βλ. τη λεγόμενη Συνέλευση των Συνελεύσεων[17]), μέσω της οποίας διατήρησε τον αποκεντρωμένο της χαρακτήρα.

Συγκεφαλαιωτικά

Για να παλέψουμε το υπάρχον ολιγαρχικό σύστημα, πρέπει να αποφύγουμε την αυτοπαγίδευση στη λογική της ανομίας (η οποία, όπως είδαμε παραπάνω, μπορεί να συνδεθεί ακόμη και με την ολιγαρχία). Παρότι οι θεσμοί που μας κυβερνούν σήμερα είναι καταπιεστικοί και εκμεταλλευτικοί, δεν αρκεί να τους διαλύσουμε περιμένοντας τα ατομικά και κοινωνικά ένστικτα αλληλοβοήθειας να ξυπνήσουν. Υπάρχει από τώρα η ανάγκη νέων δημοκρατικών θεσμών, που θα δημιουργηθούν και θα διαχειρίζονται από όλα τα μέλη της κοινωνίας, και οι οποίοι θα δημιουργήσουν τις συνθήκες ισότητας, αλληλεγγύης και πάθους για την κοινωνική αυτοθέσμιση. Με άλλα λόγια, ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η κυριαρχία και η ολιγαρχία θα αντικατασταθούν πλήρως από την κοινωνική και ατομική αυτονομία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Hannah Arendt: *Crises of the Republic: Lying in Politics; Civil Disobedience; On Violence; Thoughts on Politics and Revolution* (Houghton Mifflin Harcourt, 1972) σ. 150.

[2] Συνέντευξη στη Βαβυλωνία: Ιθαγενείς του Εκουαδόρ: η νέα μορφή αποικιοκρατίας και εξορυκτισμού του Κορρέα.

[3] Κείμενο καλέσματος και παρουσίασης της τρέχουσας κατάστασης στο Μεξικό: Οι Ζαπατίστας δεν είναι μόνοι.

[4] Μάρρεϋ Μπούκτσιν: Σκέψεις πάνω στον ελευθεριακό δημοτισμό.

[5] Η πλάνη αυτή των νεοφιλελεύθερων αναλύεται διεξοδικότερα στο κείμενο του γράφοντος: Γραφειοκρατία και «Αντικρατικός» Νεοφιλελευθερισμός.

[6] 'Hope begins today': the inside story of Syriza's rise to power.

[7] <https://text.npr.org/s.php?sId=494367803>.

[8] Όπως σημ. 4.

[9] Cornelius Castoriadis: *The Castoriadis Reader* (D.A.Curtis, Ed., Oxford: Blackwell, 1997) σ. 189

[10] Ό.π.

[11] Ομιλία του Ζακ Ρανσιέρ στο Διεθνές Αντιεξουσιαστικό Φεστιβάλ του Περιοδικού Βαβυλωνία "B-FEST": Δημοκρατία, Ισότητα και Χειραφέτηση σε έναν Κόσμο που Αλλάζει.

[12] Αναλυτικά για την έννοια του αυτοπεριορισμού, βλ. το κείμενο του γράφοντος «Δημοκρατία και αυτοπεριορισμός» στον τόμο *Η σκέψη του Κορνήλιου Καστοριάδη και η σημασία της για μας σήμερα*, εκδ. Ευρασία, Δεκέμβριος 2018, σ. 67-78. Διαθέσιμο στα αγγλικά: Self-Limitation and Democracy. On the Ability of Society to Self-Regulate.

[13] Όπως σημ. 4.

[14] Jean-Jacques Rousseau: *The Social Contract* (Ware: Wordsworth Editions, 1998), σ. 20.

[15] Born in flames, died in plenums.

[16] Alex Priou: *Hesoid: Man, Laws and Cosmos*, in "Polis, The Journal for Ancient Greek Political Thought 31" (2014) σ. 254.

[17] Ανταπόκριση από τη 2η Συνέλευση των Κίτρινων Γιλέκων: «Πρέπει να Εγκαταλείψουμε τον Καπιταλισμό».

Μετάφραση: Γιάννος Σταμούλης / Επιμέλεια: Ιωάννα-Μαρία Μαραβελίδη

Διαθέσιμο στα αγγλικά στο **Films For Action: Anomie and Direct Democracy**

Άμεση δημοκρατία & σημερινή πολιτική πρακτική

Γιώργος Ν. Οικονόμου

Δρ Φιλοσοφίας, συγγραφέας

Ο Μισέλ Φουκώ γράφει πως «εκεί όπου υπάρχει έργο δεν υπάρχει τρέλα», πράγμα που μπορεί να σημαίνει πως εκεί όπου δεν υπάρχει έργο υπάρχει τρέλα. Αυτό ισχύει στη νεοελληνική περίπτωση, όπου υπάρχει γενικευμένη τρέλα, ακριβώς επειδή δεν υπάρχει έργο σε όλους σχεδόν τους τομείς που συγκροτούν μία κοινωνία, στον παραγωγικό, στον οικονομικό, στον πολιτικό, στον διοικητικό, στον πολιτισμικό. Χαρακτηριστικά συμπτώματα αυτής της τρέλας ήταν και είναι η παταγώδης αποτυχία του πολιτικού συστήματος που οδήγησε στη γενικευμένη χρεοκοπία, η υπερχρέωση, τα μεγάλα ελλείμματα, η ανορθολογική διαχείριση των πόρων, των δανείων και των οικονομικών ενισχύσεων από την Ε.Ε., η ιλιγγιώδης διαφθορά, η γενικευμένη φοροδιαφυγή, η απουσία δικαιοσύνης και ελέγχου, η μη απόδοση ευθυνών λόγω υπουργικής και βουλευτικής ασυλίας, ο παρασιτικός γραφειοκρατικός μηχανισμός, η ανορθολογική διοίκηση, το πελατειακό καθεστώς, η γενικευμένη κομματοκρατία και κομματικοποίηση, το ληστρικό εκλογικό σύστημα, ο άθλιος πολιτικός λόγος της δημαγωγίας, των ψευδών και της ασύστολης προπαγάνδας, η αδυναμία παραγωγής πλούτου, η έλλειψη

εκπαίδευσης, παιδείας, αγωγής, πολιτισμού και δημοκρατικής παράδοσης.[1]

Σε αυτά προστίθενται η συναίνεση της κοινωνίας επί τέσσερις δεκαετίες στο άθλιο κομματοκρατικό σύστημα και η απάθειά της ενώπιον του σημερινού μεγάλου αδιεξόδου που επί δέκα έτη μετά την έκρηξη της χρεοκοπίας δεν έγινε ούτε μία ουσιαστική θεσμική αλλαγή! Η κοινωνική συναίνεση επέτρεψε επίσης την άνοδο στην ανώτατη εξουσία ανεπαρκών ατόμων όπως ο Κ. Καραμανλής Β', ο Γ.Α. Παπανδρέου, ο Σαμαράς, το δίδυμο Τσίπρα-Καμμένου, ο Κυρ. Μητσοτάκης, για να μείνουμε στους νεότερους. Όπως αποδείχθηκε η νεοελληνική τρέλα δεν θεραπεύεται με ασπιρίνες τύπου ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ.

Πώς θα αυτοκυβερνηθούμε;

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται είναι το πώς θα υπάρξει διέξοδος από τη γενικευμένη τρέλα και παρακμή. Το ερώτημα αυτό οδηγεί σε μία συζήτηση, που επιβάλλεται να γίνει, διότι οι κυρίαρχες αντιλήψεις στον χώρο των κομμάτων, των διανοουμένων και της Αριστεράς εγκλωβίζονται στο κοινοβουλευτικό και κομματικό πλαίσιο, όπως έδειξαν και οι τελευταίες εκλογές (2015 και 2019). Πράγματι, το ερώτημα που έθεσαν και θέτουν πάντοτε τα κόμματα και το αντιπροσωπευτικό σύστημα και στο οποίο καλούνται να απαντήσουν οι ψηφοφόροι είναι: «ποιο κόμμα να ψηφίσω;» ή «ποιον πολιτικό να ψηφίσω;», θεωρώντας έτσι και επιβάλλοντας ότι το βασικό πολιτικό ερώτημα είναι το «ποιος με κυβερνά;» ή «ποιος πρέπει να με κυβερνά».

Τα ερωτήματα αυτά εμπεριέχουν την αντίληψη ότι κάποιος πρέπει πάντοτε να με κυβερνά, άρα το πολιτικό διακύβευμα είναι να βρω τον «καλύτερο» για να με κυβερνήσει. Δηλαδή, τα ερωτήματα όπως τίθενται εμπεριέχουν την αντιπροσώπευση και την πολιτική αλλοτρίωση των ανθρώπων. Στην περίπτωση αυτή γίνεται μετατόπιση του ζητήματος, αφού το βασικό ερώτημα που θέτει η κλασική πολιτική φιλοσοφία και πρακτική είναι: **«τι το κύριον είναι της πόλεως;»**, δηλαδή, «ποιος ασκεί την εξουσία, ποιος λαμβάνει τις αποφάσεις και θεσπίζει τους νόμους;». Είναι ο

ένας, οι ολίγοι ή οι πολλοί; Είναι οι πλούσιοι ή οι άποροι; Είναι τα ανώτερα στρώματα ή τα μεσαία και τα κατώτερα, όλη η κοινωνία; Και τα συναφή με αυτό ερωτήματα: Πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις και πώς ορίζονται τα πρόσωπα που ασκούν την εκτελεστική, τη δικαστική και τη νομοθετική εξουσία; Υπάρχει ουσιαστικός έλεγχος της εξουσίας, με δικαστικές και ποινικές κυρώσεις;

Αναλόγως των απαντήσεων που δίνονται στο βασικό αυτό ερώτημα και στα συναφή, τα πολιτεύματα διακρίνονται σε μοναρχικά, ολιγαρχικά, δημοκρατικά, αριστοκρατικά και τυραννικά. Αυτά τουλάχιστον διακρίνει η κλασική πολιτική φιλοσοφία (Πλάτων, Αριστοτέλης) αλλά και η νεωτερική (Σπινόζα, Λοκ, Χομπς, Μοντεσκιέ, Ρουσσώ). Αυτό το βασικό περιγραφικό ερώτημα έχει ως συμπληρωματικό του το δεοντολογικό: «τι δει το κύριον είναι της πόλεως;» (ποιος πρέπει να είναι ο κυρίαρχος της πόλεως;) και το «τις η αρίστη πολιτεία;» (ποιο είναι το άριστο πολίτευμα). [2]

Η δημοκρατική αντίληψη απαντά στα ερωτήματα αυτά σαφώς και κατηγορηματικώς, και στα δύο επίπεδα, περιγραφικό και δεοντολογικό: το κύριον της πόλεως στα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα είναι οι ολίγοι αντιπρόσωποι των ανωτέρων στρωμάτων (επιχειρηματιών, τραπεζιτών, καναλαρχών κ.ά.) και πρέπει να αντικατασταθούν από τους πολλούς, από τον δήμο. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε ολιγαρχία, στη δεύτερη δημοκρατία, άμεση δημοκρατία. Το ουσιαστικό ερώτημα, επομένως, που πρέπει να τεθεί είναι: «πώς θα αυτοκυβερνηθούμε;» ή «πώς θα οργανώσουμε και θα κυβερνήσουμε τον κοινό βίο;» -πώς, δηλαδή, εμείς οι ίδιοι θα οργανώσουμε την κοινή ζωή μας και όχι κάποιοι αντιπρόσωποι, ηγέτες ή κόμματα, οικονομολόγοι, συνταγματολόγοι, γραφειοκράτες, όχι κάποιοι άλλοι αντί για μας.

Αυτά τα ερωτήματα πρέπει να τεθούν επείγοντως σήμερα για συζήτηση και προσανατολισμό. Όμως δεν τίθενται από κανένα κόμμα.

Όλα -δεξιά, κεντρώα, σοσιαλδημοκρατικά, αριστερά, κομμουνιστικά- θέτουν τα παραπλανητικά ερωτήματα: «ποιος με κυβερνά;» ή «πώς με κυβερνά;» διολισθαίνοντας τεχνηέντως και εμμέσως στην υπεράσπιση του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος. Ούτε τίθενται στη σημερινή Ελλάδα στην οποία το πολιτικό σύστημα έχει αποτύχει παταγωδώς, δεν έχει όμως καταρρεύσει ούτε αλλάξει. Χρειάζεται επομένως ριζική αλλαγή, η οποία είναι αδύνατο να γίνει από τους υπάρχοντες κομματικούς σχηματισμούς. Στην προοπτική αυτή τίθεται ένα βασικό ερώτημα: *Πώς μπορεί να γίνει η αλλαγή του συστήματος;* Πιο συγκεκριμένα: Ποιες είναι οι βασικές κινήσεις που πρέπει να γίνουν ως πρώτο βήμα;

Οι αντίπαλοι της δημοκρατίας

Το ερώτημα αυτό δεν μπορεί να απαντηθεί πειστικά εάν πρώτα δεν ξεκαθαρισθούν ορισμένα θεμελιώδη ζητήματα, όπως, «ποιος είναι ο στόχος του πολιτικού αγώνα» και «ποιος είναι ο βασικός αντίπαλος για την επίτευξη αυτού του στόχου». Είναι θεμελιώδη διότι χωρίς τον καθορισμό του στόχου και του αντιπάλου δεν μπορεί να καθορισθεί η πολιτική πράξη, τι πρέπει, αλλά και τι μπορεί να γίνει στις δεδομένες ιστορικές συνθήκες.

Εάν στόχος είναι η δημοκρατική πολιτεία, με την έννοια της πραγματικής κυριαρχίας των πολιτών και όχι των πολιτικών, της κυριαρχίας των πολλών και όχι των ολίγων, των αντιπροσώπων και των κομμάτων, τότε είναι εμφανές ότι στόχος είναι η αλλαγή του υπάρχοντος ολιγαρχικού κοινοβουλευτικού πολιτεύματος. Αυτό σημαίνει συμμετοχή της κοινωνίας στη λήψη των σημαντικών αποφάσεων, στη θέσπιση των νόμων, στη δημιουργία και την απονομή του δικαίου, στον ουσιαστικό έλεγχο της εξουσίας με πλήρη διαφάνεια.[3]

Άρα χρειάζεται να αποδυναμωθούν οι θεσμοί και τα κέντρα εξουσίας του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος, να αφαιρεθούν αρμοδιότητες από τα στηρίγματά του, ήτοι από κόμματα, κοινοβούλιο, δικαστική εξουσία, οικονομική ελίτ, ΜΜΕ, Εκκλησία, δημάρχους και περιφερειάρχες.

Έτσι όμως προσδιορίζεται και η απάντηση στο δεύτερο ζήτημα: βασικός αντίπαλος στον αγώνα για πραγματική δημοκρατία είναι οι πιο πάνω αναφερθέντες (κόμματα, κοινοβούλιο...), καθώς επίσης οι σημασίες και όλοι οι θεσμοί του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος, που επιτρέπουν και εξασφαλίζουν την ολιγαρχική διακυβέρνηση. Πράγματι, βασική σημασία και θεσμός του συστήματος αυτού είναι η «αντιπροσώπευση», με εργαλεία τις εκλογές και τα κόμματα. Όμως οι εκλογές δεν καθιστούν το πολίτευμα δημοκρατικό, όπως ήξεραν πολύ καλά οι αρχαίοι Έλληνες, ενώ τα κόμματα αναιρούν τη δημοκρατία, διότι επιδιώκουν με κάθε τρόπο την αύξηση της δύναμής τους για μεγαλύτερο μερίδιο στην εξουσία, αποτρέποντας τη συμμετοχή και την πρωτοβουλία των ανθρώπων.

Αυτό που επιδιώκει παντί τρόπω κάθε βουλευτής, δήμαρχος ή περιφερειάρχης είναι η εκλογή του και η επανεκλογή του. Αυτός είναι ο κύριος σκοπός του, ασχέτως βεβαίως των ψευδών κατά τεκμήριο υποσχέσεων και ιδεολογικών διακηρύξεων με τις οποίες περιτυλίγει και σερβίρει την προσωπική του φιλοδοξία. Ενώ όλα τα κόμματα και οι βουλευτές σε όλες τις χώρες και τις εποχές κόπτονται υπέρ του «λαού» και του «έθνους», εντούτοις ο «λαός» δυσπραγεί και σε περιόδους κρίσης δυστυχεί, ενώ οι ίδιοι οι πολιτικοί ευτυχούν μέσα στην εξουσία και τα προνόμιά τους, από τα οποία όχι μόνο δεν παραιτούνται, αλλά περιφρουρούν με ιδιάζοντα ζήλο και κυνισμό, όπως συμβαίνει στη χρεοκοπημένη Ελλάδα.

Επίσης, στα πλαίσια του κοινοβουλευτισμού όλα τα κόμματα, όχι μόνο αυτά της συγκυβέρνησης, συμμετέχουν στην εξουσία με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Το ίδιο ισχύει και για τα κόμματα της Αριστεράς: είναι στυλοβάτες του κομματοκρατικού κοινοβουλευτικού συστήματος, αφού και αυτά στηρίζονται στην ίδια λογική της αντιπροσώπευσης, υποτάσσοντας τα κοινωνικά προβλήματα στο κομματικό συμφέρον. Συνεπώς η εκλογική ενδυνάμωση των κομμάτων εμπεδώνει στην ουσία το κοινοβουλευτικό ολιγαρχικό πολίτευμα.

Ο δημοκρατικός δρόμος

Πρώτο βήμα λοιπόν στην προσπάθεια για δημοκρατία είναι η αποδυνάμωση της κομματοκρατίας και της «αντιπροσώπευσης». Πώς επιτυγχάνεται αυτή η αποδυνάμωση; Κατ' αρχάς με τη μη συναίνεση. Η εξουσία που αποκτούν τα κόμματα οφείλεται στο γεγονός πως κάποιοι τα ψηφίζουν και τα νομιμοποιούν, δίνοντάς τους την εξουσιοδότηση να πράττουν όπως αυτά νομίζουν. Η οποιαδήποτε εξουσία υπάρχει επειδή κάποιοι συναινούν σε αυτήν. Εάν δεν υπάρχει η συναίνεση των πολλών παύει και η εξουσία. Συνεπώς το βασικό πολιτικό πρόβλημα δεν είναι ποιον αντιπρόσωπο ψηφίζουμε, σε ποιο κόμμα αναθέτουμε τη σκέψη και την πράξη μας, διότι τότε απλώς μεταφέρουμε την εξουσία σε άλλους. Η ελπίδα σε κόμματα και αντιπροσώπους τροφοδοτεί και γιγαντώνει την ολιγαρχία. Το βασικό είναι το πώς μπορεί η εξουσία να μείνει σε εμάς, να ασκηθεί από την ίδια την κοινωνία -πώς θα αυτοκυβερνηθούμε. Έτσι θεμελιώνεται η δημοκρατία.

Με άλλα λόγια, ο δρόμος για την αλλαγή του ολιγαρχικού συστήματος προς ένα δημοκρατικό πολίτευμα είναι ένας: πλήρης αποδέσμευση από την εκλογική και κομματική λογική και ταυτόχρονη προσπάθεια δημιουργίας κινήσεων, πρωτοβουλιών, συνελεύσεων που θα αντιστρατεύονται τη λογική της ανάθεσης σε αντιπροσώπους (επανέρχομαι πιο κάτω).

Υπάρχει όμως η διαδεδομένη αγοραία αντίληψη πως επειδή η άμεση δημοκρατία προς το παρόν δεν είναι εφικτή, επιβάλλεται ή επιτρέπεται η ανάθεση της διακυβέρνησης ή της αντιπολίτευσης σε κάποιο αριστερό κόμμα, μεταθέτοντας έτσι το όραμα για τη δημοκρατία στο απώτερο μέλλον (πότε άραγε;). Η αντίληψη αυτή είναι βαθύτατα αλλοτριωτική και αντιδημοκρατική, αφού ενισχύοντας τα κόμματα ενισχύεται η ολιγαρχία και η πολιτική ετερονομία, διότι, τα κόμματα είναι οι βάσεις και τα στηρίγματα της ολιγαρχίας, όπως ήδη ανέφερα. Από την άλλη, μπορεί οι ψηφοφόροι να δίνουν το δικό τους νόημα στην ψήφο τους, όμως οι «αντιπρόσωποι» ούτε γνωρίζουν αυτό το νόημα ούτε θέλουν να το γνωρίσουν, άρα δεν το λαμβάνουν υπ' όψιν τους.

Τελικώς, η ψήφος λαμβάνει ένα και μόνο νόημα: την κατάφαση

στην αντιπροσώπευση και στο κομματικό σύστημα.

Η δημοκρατία δεν μπορεί να υπάρξει στο μέλλον αν κάποιοι δεν προσπαθήσουν στο παρόν. Το μέλλον που ονειρευόμαστε υπάρχει στο παρόν, στην πράξη μας. Εάν δεν υπάρχει τώρα, δεν υπάρχει ούτε αύριο. Όταν το σκέφτεσαι θεωρητικώς και το εγκαταλείπεις πρακτικώς, αναθέτοντάς το σε «αντιπροσώπους», τότε ουσιαστικώς το καταργείς -ακυρώνεις την επιθυμία σου. Το μέλλον δεν είναι αποτέλεσμα μόνο σκέψης, αλλά κυρίως δράσης, κυοφορείται στις πράξεις του παρόντος. Το μέλλον δεν είναι για να το σκεφτόμαστε αλλά για να το πράττουμε, τονίζει ο Κ. Καστοριάδης. Ανήκει σε αυτούς που το δημιουργούν, όχι σε αυτούς που περιμένουν και αδρανούν, που το εκχωρούν σε άλλους. Όταν δεν υπάρχουμε εμείς, υπάρχουν οι άλλοι -η εξουσία, τα κόμματα, η οικονομική ελίτ. Το πολιτικό πεδίο απεχθάνεται το κενό, πρέπει να υπάρχει πράξη. Πράττουμε σήμερα αυτό που θέλουμε να υπάρξει αύριο -αυτή είναι η απαραίτητη συνθήκη κάθε δημιουργίας, άρα και της δημοκρατίας.

Από την άλλη, η υπεράσπιση των ιδεών της άμεσης δημοκρατίας, έστω και αν δεν την συμμερίζονται πολλοί, έστω και αν δεν είναι εφικτή αύριο, εκφράζει ωστόσο μια θετική θέληση, μια σκέψη και επιθυμία που διανοίγουν την πολιτική φαντασία. Επιτρέπει να σκεφθούμε τη δημοκρατία όχι ως αδύνατη, αλλά ως επίδικο ζήτημα ανοικτό στην ενδεχομενικότητα, στη δυνατότητα και στη διαβούλευση. Κυρίως να την σκεφθούμε ως πορεία με βήματα και κατακτήσεις, ως δρόμο που τον ανοίγουμε εμείς οι ίδιοι, με σταθμούς και στάσεις, με ανηφόρες και στροφές. Φυσικά δεν είναι εύκολο. Αλλά, όπως έλεγε ο Κίρκεγκωρ, δεν είναι ο δρόμος που είναι δύσκολος, είναι το δύσκολο που είναι δρόμος.

Συνεπώς, ο στρατηγικός στόχος της αυτονομίας και της δημοκρατίας δεν μπορεί να υποτάσσεται σε τακτικισμούς που εξυπηρετούν την ετερονομία της αντιπροσώπευσης. Η αυτονομία δεν μπορεί να υπάρξει κάνοντας υποχωρήσεις και παραχωρήσεις στην ετερονομία. Στη δημοκρατία δεν φθάνουμε μέσα από την ολιγαρχία, μέσα από αντιλήψεις και πράξεις ολιγαρχικές, μέσα

από θεσμούς και νόμους ολιγαρχικούς. Αν ίσχυε το αντίθετο τότε θα ζούσαμε σε μία διαρκή χαρούμενη δημοκρατική κατάσταση. Στη δημοκρατία φθάνουμε μόνο μέσα από τη δημοκρατία, όπως ακριβώς στην ελευθερία φθάνουμε μόνο μέσα από την ελευθερία. Μέσα από πράξεις και εκπαιδεύσεις δημοκρατικές. Εάν η δημοκρατία χρειάζεται μία εκπαίδευση τότε αυτή δεν είναι η ολιγαρχική -η δημοκρατία δεν διδάσκεται μέσα από κόμματα και εκλογές, μέσα από αντιπροσωπεύσεις και αναθέσεις. Με άλλα λόγια, όσο δεν μπορούμε εμείς οι ίδιοι να πραγματοποιούμε την ιστορία μας, να δημιουργούμε ελεύθερα τους νόμους, να είμαστε η πηγή των σημασιών και των θεσμών, τόσο η ανάθεση σε «αντιπροσώπους» θα απομακρύνει ακόμη πιο πολύ τον στόχο της δημοκρατίας.

Αυτό που τελικώς καθορίζει και δίνει μορφή στο άτομο δεν είναι τόσο οι σκέψεις του, οι επιθυμίες ή οι φαντασιώσεις του όσο οι πράξεις του. Είμαστε και γινόμαστε αυτό που πράττουμε. Συνεπώς, στον πολιτικό χώρο όταν ψηφίζουμε είμαστε ψηφοφόροι και τίποτε άλλο.

Το ζήτημα είναι να γίνουμε πολίτες: να συμμετέχουμε στη λήψη των αποφάσεων, στη θέσπιση των νόμων, στη δημιουργία και στην απονομή του δικαίου, στον ενδεδειγμένο έλεγχο της εξουσίας. Προς τούτο πρέπει να αλλάξουμε τους ισχύοντες θεσμούς, τις κυρίαρχες αντιλήψεις και σημασίες. Αυτό μπορούμε να το επιτύχουμε μόνο σε μία περίπτωση: «όταν δεν είμαστε οι ολιγαρχικοί θεσμοί», όταν δεν έχουμε εσωτερικεύσει τις κυρίαρχες σημασίες και τους αντιδημοκρατικούς θεσμούς. Όταν υπάρχει μια απόσταση ανάμεσα σε εμάς και τους θεσμούς, ανάμεσα σε εμάς και τις ιδεολογίες, σε εμάς και τις σημασίες του ετερόνομου συστήματος. Αυτή είναι η μόνη συνθήκη που μας επιτρέπει να αμφισβητήσουμε τους ετερόνομους θεσμούς και νόμους, να σκεφθούμε και να πράξουμε διαφορετικά.

Η βασικότερη αλλαγή συνίσταται στο να μπορέσει να εκφραστεί η ίδια κοινωνία. Όμως η έκφραση της κοινωνίας γίνεται μόνο μέσα από θεσμούς. Η κοινωνία δεν μπορεί να παράσχει στον εαυτό της οτιδήποτε παρά μόνο μέσα από δημοκρατικούς θεσμούς. Τέτοιοι θεσμοί σήμερα δεν υπάρχουν, διότι οι υπάρχοντες θεσμοί, τα

κόμματα, οι εκλογές, οι αντιπρόσωποι, το κοινοβούλιο, η γραφειοκρατία, ο κρατικός μηχανισμός, δεν επιτρέπουν στην κοινωνία να εκφρασθεί και να συμμετάσχει. Αντιθέτως, αυτοί εμποδίζουν τη συμμετοχή της κοινωνίας, αλλοτριώνουν και αλλοιώνουν τη βούλησή της, είναι θεσμοί του ολιγαρχικού και καπιταλιστικού συστήματος.

Μέσα στους θεσμούς που θα ιδρύσει η ίδια η κοινωνία -ρητή αυτοθέσμιση της κοινωνίας- θα μπορέσει αυτή να ενημερωθεί και να πληροφορηθεί ουσιαστικά, να συζητήσει, να εκφρασθεί, να διαβουλευθεί, να αποφασίσει, να γίνει δηλαδή υπεύθυνη, να αναλάβει τις ευθύνες της. Τέτοιος βασικός θεσμός είναι οι συνελεύσεις. Αυτές όμως δημιουργούνται από τη θέληση και τη δράση των ανθρώπων. Πράγματι, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για οποιαδήποτε θεσμική δημιουργία είναι η θέληση, η φαντασία, η πρωτοβουλία και η αυτόνομη δράση του κοινωνικού πλήθους. Δεν αρκούν μόνο οι διαδηλώσεις, οι πορείες, οι απεργίες που προτείνονται ως το μοναδικό μέσον από την Αριστερά, ούτε η αλλαγή κυβερνήσεων και προσώπων (οι κυβερνήσεις πέφτουνε, αλλά η ολιγαρχία μένει). Χρειάζονται ριζικές αλλαγές, δηλαδή από τη ρίζα, από τους θεσμούς, από τις σημασίες, τις νοοτροπίες, τους στόχους και τα οράματα.

Όμως αυτό που διαπιστώνουμε σήμερα είναι η μεγάλη απουσία της κοινωνίας από σημαντικούς πολιτικούς και πολιτειακούς αγώνες. Επί πλέον δε η κοινωνία εν μέσω ναυαγίων, καταιγίδων και καταστροφών πορεύεται αμέριμνη και εφησυχασμένη αναθέτοντας το μέλλον της στους κύριους υπεύθυνους της γενικευμένης χρεοκοπίας· είναι και αυτό ένα σύμπτωμα της τρέλας και της παρακμής. Οτιδήποτε έχει γίνει οφείλεται σε πρωτοβουλίες και ενέργειες ολιγομελών ομάδων, οργανώσεων ή μεμονωμένων προσώπων, ενώ η κοινωνική πλειοψηφία παρέμενε αδιάφορη, παθητική ή συναινετική απέναντι στις κυβερνητικές αποφάσεις.

Υπήρξε όμως μία σημαντική εξαίρεση: Το κίνημα των Πλατειών το καλοκαίρι του 2011, με τις λαϊκές συνελεύσεις, για αλλαγή του αποτυχημένου πολιτικού συστήματος και για άμεση δημοκρατία. Το κίνημα μετά από ένα μήνα υποχώρησε αφήνοντας σημαντικές

παρακαταθήκες. Οι κυριότερες ήταν: κατ'αρχάς η ανάδειξη για πρώτη φορά ρητώς σε δημόσιο χώρο της ιδέας και της πρακτικής της άμεσης δημοκρατίας, καθώς επίσης η αντίθεση στα κόμματα και στην αντιπροσώπευση, η επιμονή στις γενικές συνελεύσεις και στις λύσεις από τα κάτω, η αντίληψη ότι το σύστημα δεν μπορεί να αυτομεταρρυθμισθεί, όπως απέδειξε και η κυβέρνηση της Αριστεράς-Δεξιάς, και τέλος, ώθησε σε νέους προβληματισμούς και πρωτοβουλίες για διάφορες επί μέρους κινήσεις αυτοκαθορισμού και κοινωνικά εγχειρήματα αυτοοργάνωσης. Αυτό το μείζον πολιτικό συμβάν, με την απαιτούμενη κριτική του αποτίμηση, μπορεί να αποτελέσει την πηγή και τη βάση για περαιτέρω κινήσεις, καθώς επίσης για διευκρίνιση θεμελιωδών ζητημάτων και εννοιών.

Κοινωνικά εγχειρήματα και δημοκρατία

Και εδώ εντοπίζεται ένα άλλο βασικό βήμα στην πορεία προς τη δημοκρατία: η διαύγηση εννοιών, όρων και αντιλήψεων που διακινούνται εντός της κοινωνίας για να καταστεί ευκολότερος ο δρόμος της πράξης. Οι παλαιότεροι έλεγαν: Η θεωρία χωρίς την πράξη είναι στείρα και η πράξη χωρίς τη θεωρία είναι τυφλή.

Έτσι λοιπόν, με βάση τα παραπάνω, μπορούμε να συζητήσουμε και να κατανοήσουμε αντιλήψεις και πρακτικές, όπως λ.χ. τις περιπτώσεις των καινοφανών εγχειρημάτων της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, των συλλογικών καλλιεργειών, της απομεγέθυνσης κ.λπ. Όλα αυτά τα σημαντικά εγχειρήματα έχουν πρωτίστως οικονομικό και κοινωνικό χαρακτήρα -δεν θέτουν ρητώς το ζήτημα της γενικής πολιτικής οργάνωσης και συνολικότερα το πολιτικό ζήτημα. Στις δύσκολες όμως συνθήκες στις οποίες έχει βρεθεί η κοινωνία το κύριο ζήτημα είναι αυτό που διαμορφώνεται στην κεντρική πολιτική σκηνή. Ο επί μέρους υλικός βίος των ανθρώπων και η καθημερινή τους ύπαρξη εξαρτώνται αναγκαστικώς και από το τι γίνεται στο «γενικό» κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Η αιτία των προβλημάτων, της ανεργίας, της φτώχειας, της χρεοκοπίας και της γενικευμένης παρακμής βρίσκεται στο

συγκεκριμένο πολιτικό και οικονομικό σύστημα -στο οποίο συναινεί η κοινωνική πλειονότητα. Αυτό το σύστημα πρέπει να αλλάξει, και η αλλαγή δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με τον πολιτικό αγώνα των ανθρώπων. Δεν υπάρχουν περιθώρια χρόνου για α-πολιτικές συμπεριφορές· δεν εννοώ α-κομματικές· αντιθέτως, οι α-κομματικές και εν πολλοίς αντικομματικές, αλλά βαθύτατα πολιτικές ενέργειες είναι αναγκαίες, και οι μόνες άλλωστε, που μπορούν να δημιουργήσουν ουσιαστική προοπτική.

Στο πλαίσιο αυτό φαίνεται απαραίτητο τα εγχειρήματα της κοινωνικής οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, της οικολογίας κ.λπ. να υπερβούν τον τοπικό, συγκυριακό ή τεχνικό χαρακτήρα τους και να ενταχθούν σε μία ευρύτερη στόχευση που θα τα συνέχει· να συνδεθούν δηλαδή με ένα συνεκτικό πολιτικό πρόταγμα. Το ζήτημα αυτό ανακινείται τόσο από το γεγονός πως η σύγχρονη οικονομία δεν υπάρχει παρά ως σύνολο όσο και από το ότι μερικά από αυτά τα εγχειρήματα στηρίζονται στην αυτοοργάνωση, στις συλλογικές πρωτοβουλίες από τα κάτω, στον συμμετοχικό τρόπο λειτουργίας, στην ισοτιμία, συνεργασία, αυτοοργάνωση, λογοδοσία των εκτελεστικών οργάνων, στον κυρίαρχο ρόλο της γενικής συνέλευσης, στον γενικευμένο έλεγχο. Στο πλαίσιο αυτό ακούγεται συχνά και ο όρος «συμμετοχική ή άμεση δημοκρατία», υποτείνοντας έτσι εμβρυωδώς και προϋποθέτοντας υποτυπωδώς το δημοκρατικό πολίτευμα.

Ωστόσο, τα εγχειρήματα αυτά δεν αποτελούν καθαυτά άμεση δημοκρατία, διότι η τελευταία οφείλεται σε ένα πρόταγμα εκφρασμένο σε ένα κοινωνικό-πολιτικό κίνημα, είναι ουσιαστικά ένα πολίτευμα, με θεσμούς, δομές, νόμους και αντιστοιχεί σε δημοκρατική κοινωνία και δημοκρατικά άτομα. Η συμμετοχή σε μία αυτοδιαχειριζόμενη επιχείρηση που περιορίζεται στην επιχείρηση και εγκαταλείπει την πολιτική εξουσία σε ένα άλλο ξεχωριστό σώμα κομμάτων, γραφειοκρατών, τεχνοκρατών, πολιτικών αντιπροσώπων είναι μερική συμμετοχή και όχι πολιτική. Αποτελεί υποκατάστατο της πολιτικής δράσης και της δημοκρατίας. Τα άτομα που συμμετέχουν σε ένα αυτοδιαχειριζόμενο εγχείρημα και στην υπόλοιπη ζωή τους

συμμετέχουν σε κόμματα ή γραφειοκρατικά συνδικάτα δεν προάγουν το ζήτημα της δημοκρατίας. Ισχύει όμως και το αντίστροφο: η συμμετοχή στην πολιτική εξουσία που δεν συμβαδίζει με εξουσία στο άμεσο περιβάλλον των ατόμων και στη διαχείριση των συγκεκριμένων οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων είναι ελλιπής και φενάκη.

Από την άλλη οι επί μέρους κινήσεις είναι αδύναμες πολιτικά και οι τοπικές κοινωνίες, ουδέποτε έθεσαν ως στόχο τη σύγκλιση δημοτικών συνελεύσεων για τη λήψη αποφάσεων, η εκτέλεση των οποίων θα εναπόκειται στο δημοτικό συμβούλιο. Συνεπώς, φαίνεται απαραίτητη η εκ παραλλήλου πορεία των εγχειρημάτων της κοινωνικής οικονομίας, της αυτοδιαχείρισης, της απομεγέθυνσης και της οικολογίας με ένα πολιτικό δημοκρατικό πρόταγμα, και μάλιστα η ένταξή τους σε αυτό το πρόταγμα. Διαφορετικά υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος που έχει επισημάνει ο Κορνήλιος Καστοριάδης το 1992 προκειμένου για την οικολογία:

«εάν δεν υπάρξει ένα καινούργιο κίνημα, μία αφύπνιση του δημοκρατικού προτάγματος, η “οικολογία” μπορεί πολύ καλά να ενσωματωθεί σε μία νεοφασιστική ιδεολογία. Για παράδειγμα, μπροστά σε μία παγκόσμια οικολογική καταστροφή, άνετα θα βλέπαμε αυταρχικά καθεστώτα να επιβάλλουν δρακόντειους περιορισμούς σε ένα πανικόβλητο και απαθή πληθυσμό. Η ένταξη της οικολογικής συνιστώσας σε ένα ριζοσπαστικό πολιτικό δημοκρατικό πρόταγμα είναι απαραίτητη. Και είναι όλο και πιο επιτακτική (η ένταξη αυτή) στον βαθμό που η επαναμφισβήτηση των αξιών και των προσανατολισμών της τωρινής κοινωνίας, την οποία συνεπάγεται ένα τέτοιο πρόταγμα, είναι αδιαχώριστη από την κριτική του φαντασιακού της “ανάπτυξης” με βάση την οποία ζούμε».

Οι επιμέρους κριτικές και αντισυστημικές κινήσεις πρέπει να συντονισθούν υπό ένα δημοκρατικό πρόταγμα, διαφορετικά θα παραμείνουν περιθωριακές και αδύναμες, διασκορπισμένες και απολιτικές, ενώ ταυτοχρόνως αποδυναμώνουν και συσκοτίζουν το δημοκρατικό πρόταγμα. Σε αυτή την προοπτική, οι επιλογές των

ατόμων, των συλλογικοτήτων και των εγχειρημάτων οφείλουν να είναι σαφείς και ακριβείς, όπως επίσης οι στόχοι της κριτικής θεωρίας, της πολιτικής πράξης και των κινήματων να είναι συγκεκριμένοι και σταθεροί, όχι μαξιμαλιστικοί «αμεσοδημοκρατικοί», όχι γενικόλογοι «υλικοϊστορικοί» και αόριστοι «αντιεξουσιαστικοί» ούτε νεφελώδεις «σοσιαλιστικοί» και «αντικαπιταλιστικοί».

Αναγκαία προϋπόθεση είναι η αυτόνομη συλλογική δράση, δηλαδή ατομικοί και συλλογικοί αγώνες, αγώνες πολιτικοί -όχι κομματικοί και συνδικαλιστικοί. Αγώνες που όχι μόνο δεν θα υποστηρίζουν με οιονδήποτε τρόπο το υπάρχον κοινοβουλευτικό ολιγαρχικό σύστημα και τους φορείς του, τα κόμματα και τους αντιπροσώπους, αλλά θα στρέφονται εναντίον του· επί πλέον δε, οι αγώνες θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι και ανεξαρτημένοι από αριστερές ιδεολογίες και πρακτικές. Τότε μόνο μπορεί να λάβει νόημα η πολιτική πράξη ως μέσον και σκοπός της αυτονομίας και της δημοκρατίας. Αυτό σημαίνει την ανάδυση της πολιτικής, την είσοδο στο πολιτικό προσκήνιο του κοινωνικού πλήθους, που με βάση τον αυτοκαθορισμό και την αυτοοργάνωση θα αυτοσυγκροτηθεί σε δημοκρατικό υποκείμενο, σε πολιτικό-πολιτισμικό κίνημα, το οποίο θα αποτελέσει τον μοχλό για την απαιτούμενη ριζική αλλαγή. Το κίνημα αυτό θα έχει ως περιεχόμενο και στόχο τη συμμετοχή της κοινωνίας στις αποφάσεις.

Προτάσεις για έναν άλλον πολιτικό προσανατολισμό

Πώς όμως μπορούν να γίνουν αυτά; Πώς εξειδικεύονται στην περίπτωση της χρεοκοπημένης Ελλάδας; Στην περίπτωση της εφesusχασμένης κοινωνίας που ένα μεγάλο μέρος της είναι εύπιστο στον οποιονδήποτε ανεπαρκή πολιτικό, στην προπαγάνδα των κομμάτων και των ΜΜΕ; Επανερχόμαστε λοιπόν στο αρχικό ερώτημα: πώς μπορεί να γίνει η αλλαγή του αποτυχημένου ολιγαρχικού συστήματος; Ή, τι θεσμικές αλλαγές μπορούν να αποτελέσουν τον άξονα ενός πολιτικού αγώνα, δεδομένης της κοινωνικής υστέρησης στους βασικούς τομείς; Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα αποτελεί στοιχείο για το επόμενο αποφασιστικό βήμα.

Όπως ανέφερα, για τη χρεοκοπία ευθύνονται το πολιτικό σύστημα και οι κυβερνήσεις των δύο εναλλασσομένων κομμάτων ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Αυτό σημαίνει πως το ελληνικό πρόβλημα δεν είναι μόνο οικονομικό, όπως διατυμπανίζεται από πολλές πλευρές και από την Αριστερά. Οι προτεινόμενες από τα κόμματα οικονομικές μεταρρυθμίσεις χωρίς την αλλαγή του πολιτικού, ιδεολογικού και πολιτισμικού υπόβαθρου είναι οικονομισμός και παλάτια στην άμμο. Η αποχώρηση λ.χ. από το ευρώ ή ακόμη και από την Ε.Ε., δεν αρκεί να φέρει τις απαιτούμενες ριζικές αλλαγές, όταν οι θεσμοί, οι δομές, οι αντιλήψεις, οι πρακτικές και τα κόμματα παραμένουν ίδια. Πρέπει όλα αυτά να αλλάξουν: οι απαρχαιωμένες δομές, αντιλήψεις, σημασίες, νοοτροπίες και οι αποτυχημένοι θεσμοί. Ούτε ο εγκλωβισμός στο ψευδο-δίλημμα «μνημονιακοί-αντιμνημονιακοί» οδηγεί σε άλλον ριζοσπαστικό δρόμο. Άλλωστε και μετά το 2010 οι κυβερνήσεις συνεργασίας στάθηκαν ανίκανες να χειρισθούν τη χρεοκοπία και να δώσουν διέξοδο, ούτε επίσης η κυβέρνηση Αριστεράς-Δεξιάς (ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ).

Επομένως πρέπει οπωσδήποτε να αλλάξει το πολιτικό σύστημα με ουσιαστικές θεσμικές αλλαγές. Το ελληνικό πρόβλημα είναι κυρίως πολιτικό, ιδεολογικό, πολιτισμικό και κοινωνικό. Συνεπώς σε αυτούς τους τομείς χρειάζεται να γίνουν ριζικές αλλαγές, που θα καθορίσουν άλλωστε και τις οικονομικές και παραγωγικές συνθήκες, η συγκεκριμενοποίηση των οποίων καθιστά ορατό το επόμενο βήμα. Η συγκεκριμενοποίηση είναι απαραίτητη, διότι αποτελεί το κίνητρο και το οξυγόνο της πράξης. Ταυτοχρόνως η έλλειψή της δεν επιτρέπει στα κινήματα να αποκτήσουν συγκεκριμένο πολιτικό πρόσωπο και ευρεία κοινωνική εμβέλεια για την πραγματοποίηση κάποιων θεσμικών αλλαγών. Αυτό φάνηκε και στο κίνημα των Πλατειών που οδηγήθηκε στον άγονο αντιμνημονιακό αγώνα. Η απόσταση καμιά φορά ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη είναι, όχι απλώς μεγάλη, αλλά άβυσσος. Τι μπορούμε συνεπώς να κάνουμε;

Πολιτικός τομέας

– Η δομική, θεσμική, πολιτική και πολιτειακή αλλαγή κρίνεται αναγκαία αν επί πλέον ληφθεί υπ' όψιν ότι το αποτυχημένο

κομματοκρατικό σύστημα είναι αδύνατο να πραγματοποιήσει δύο βασικούς στόχους:

α') Την ουσιαστική διερεύνηση για τους υπαιτίους της γενικευμένης χρεοκοπίας και των μεγάλων σκανδάλων, την ουσιαστική παραδειγματική τιμωρία τους, την επιστροφή των κλεμμένων, τη δήμευση περιουσιών. Εφ' όσον υπάρχει μία γενικευμένη χρεοκοπία, δηλαδή ένα οικονομικό πολιτικό έγκλημα, θα πρέπει να τιμωρηθούν οι δράστες του εγκλήματος, οι ηθικοί και φυσικοί αυτουργοί των δύο κομμάτων που κυβέρνησαν επί σαράντα έτη τη χώρα -να αποδοθεί πραγματική δικαιοσύνη. Είναι η πρωταρχική βασική πράξη, χωρίς την οποία δεν μπορεί να θεμελιωθεί πολιτική κοινωνία, ευνομούμενη πολιτεία και πολιτεία δικαίου πράγμα που διαπιστώθηκε και διατυπώθηκε πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα.[4] Επί πλέον με την απουσία δικαιοσύνης και απόδοσης ευθυνών θα επανέλθουν οι προηγούμενες άνομες καταστάσεις, όπως έγινε αρκετές φορές στο παρελθόν.[5]

β') Αυτό προϋποθέτει την αναδιάρθρωση της συστημικής και διαπλεκόμενης Δικαστικής εξουσίας, την ανεξαρτητοποίησή της από την Εκτελεστική, με εκλογή ή κλήρωσή της και εμπλουτισμό της λ.χ. από ένα ευρύ σώμα πολιτών.[6] Έτσι οδηγούμαστε στην απαιτούμενη ριζική αποδυνάμωση και εξάρθρωση του «βαθέος κράτους» (Στρατού, Αστυνομίας, Δικαστικής εξουσίας, Εκκλησίας, κρατικοδίαιτων προνομιούχων συντεχνιών) που συγκροτεί τη βάση του πλέγματος εξουσίας (κόμματα, οικονομική ελίτ, ΜΜΕ). Το «βαθύ κράτος» έχει στηρίξει όλα τα αυταρχικά, δικτατορικά, βασιλικά καθεστώτα και όλες τις αντιλαϊκές, αντιδημοκρατικές κινήσεις που υπήρξαν στη χώρα. Και είναι φορέας της κυρίαρχης συστημικής ιδεολογίας (εθνικισμός, θρησκευτικές σημασίες) και υποστηρικτής της οικονομικής και πολιτικής ολιγαρχίας. Στην πορεία του αυτή απέκτησε και κατοχύρωσε αρκετά προνόμια εις βάρος του κοινού αγαθού. Τα προνόμια και η νοσηρή δύναμή του μπορούν να εξουδετερώσουν οποιαδήποτε άλλη μεταρρύθμιση, συνεπώς χρειάζεται ριζική εκκαθάρισή του από τα διεφθαρμένα, φιλοχουντικά και ναζιστικά στοιχεία και ριζική αναδιάρθρωσή του.

Όμως όλα τα κόμματα, των αριστερών συμπεριλαμβανομένων, είναι ανίκανα και απρόθυμα για τέτοιες αναδιαρθρώσεις, όπως φαίνεται στα προγράμματά τους και στις διακηρύξεις τους· δεν είναι διατεθειμένα να συγκρουσθούν με το «βαθύ κράτος», δεδομένου ότι η σύγκρουση είναι αναπόφευκτη, αφού αυτό έχει δύναμη και θα υπερασπισθεί μέχρις εσχάτων τα προνόμιά του και την ισχύ του. Η απροθυμία και η αδυναμία ήταν εμφανείς και στη κυβέρνηση συνεργασίας Αριστεράς-Δεξιάς στο διάστημα 2015-2019, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη διαφωνία του υπουργού Παιδείας με την Εκκλησία, την παρέμβαση του Αρχιεπισκόπου στον πρωθυπουργό και την άμεση αποπομπή του υπουργού! Αυτοί οι δύο στόχοι α') και β'), από ό,τι φαίνεται, σήμερα έχουν πλέον ατονήσει ως κοινωνική απαίτηση.

Συνεπώς το πρώτιστο πολιτικό ζητούμενο είναι η ουσιαστική θεσμική αλλαγή στον πολιτικό τομέα. Όμως η απαιτούμενη αλλαγή δεν θα περιέχει μόνο μεταρρυθμίσεις που ευλόγως, μετά τη χρεοκοπία, προτείνονται από διάφορες πλευρές, όπως μείωση των βουλευτών στους 200, μείωση των αποδοχών και των άλλων προνομίων τους, μείωση της βουλευτικής σύνταξης, κατάργηση της βουλευτικής και υπουργικής ασυλίας, χωρισμός κράτους και Εκκλησίας και φορολόγηση της τελευταίας, πάταξη της διαφθοράς, του πελατειακού κράτους, της φοροδιαφυγής, των φοροαπαλλαγών, μείωση των προνομίων ορισμένων κρατικοδίαιτων συντεχνιών (ΔΕΚΟ, υπάλληλοι της Βουλής, στρατιωτικοί, δικαστικοί).[7]

Οι αναγκαίες θεσμικές αλλαγές θα πρέπει να αποσκοπούν στην πραγματική συμμετοχή της κοινωνίας, η οποία μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: 1) τη νομοθέτηση γενικών συνελεύσεων -σε πρώτη φάση στις τοπικές κοινωνίες, στις οποίες τέτοιες συνελεύσεις είναι δυνατές και πραγματοποιήσιμες· 2) τη θέσπιση μονίμων τοπικών και εθνικών δημοψηφισμάτων από τα κάτω για σημαντικά ζητήματα. Δίχως αυτές τις αλλαγές δεν είναι δυνατή η επίτευξη των δύο προαναφερθέντων πρώτων στόχων (τιμωρία των υπευθύνων της χρεοκοπίας, εξάρθρωση του «βαθέος κράτους»), διότι, όπως εξήγησα και έχει γίνει φανερό, το κομματικό πολιτικό φάσμα είναι απρόθυμο και ανίκανο για κάτι τέτοιο.

Κοινωνικός τομέας

– Επομένως η πραγματοποίηση των στόχων αυτών είναι αδύνατη χωρίς την ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας. Οι αλλαγές που χρειάζεται η χώρα θα γίνουν όταν νέα κοινωνικά-πολιτικά κινήματα θα διαμορφωθούν εκτός του κομματικού συστήματος, γιατί οι παραδοσιακοί πολιτικοί παράγοντες έχουν συνηθίσει να παίζουν σε αυτό το σύστημα, με τους κανόνες αυτού του συστήματος, και είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν, έχουν αλλοτριωθεί. Θα πρέπει λοιπόν η κοινωνία να συνειδητοποιήσει πως έχει ευθύνες για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα. Ο Κορνήλιος Καστοριάδης το 1994 έλεγε πολύ σωστά πως «ο ελληνικός λαός -όπως και κάθε λαός άλλωστε- είναι υπεύθυνος για την ιστορία του, συνεπώς είναι υπεύθυνος για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα».

Χρειάζεται η κοινωνία να αλλάξει, να απαιτήσει επί τέλους για πρώτη φορά στην ιστορία της μία άλλη πορεία, να αγωνισθεί για να αποδυναμώσει το ανίκανο και διεφθαρμένο κομματοκρατικό ολιγαρχικό σύστημα, να συμμετάσχει σε αυτά που μέχρι τώρα αποφασίζονται ερήμην της και εναντίον της.

Πολιτισμικός τομέας

– Αυτά όλα προϋποθέτουν θέληση για απαλλαγή από τις κυρίαρχες ιδεολογίες, από τις κομματικές, εθνικιστικές και θρησκευτικές επιρροές, καθώς και από τον καταναλωτισμό, την τηλεθέαση, την αδιαφορία, την απάθεια και τον ατομικισμό. Χρειάζεται να γίνει απο-αποικιοποίηση του νεοελληνικού φαντασιακού από αυτές τις ολέθριες αλλοτριωτικές και ετερόνομες σημασίες, από το κυρίαρχο ιδεολογικό πλέγμα. Αυτό προϋποθέτει με τη σειρά του το ξεκίνημα μίας ευρείας και βαθιάς πολιτισμικής «επανάστασης», ενός γενικού Διαφωτισμού από όσα υγιή τμήματα της κοινωνίας έχουν απομείνει -αν έχουν απομείνει θα φανεί στα επόμενα έτη.

Βασικά στοιχεία του απαιτούμενου Διαφωτισμού θα είναι η κριτική της κομματικής και ιδεολογικής ετερονομίας, του

εθνικισμού και της θρησκείας, ενδελεχής έλεγχος της εξουσίας, η έλλογη επιχειρηματολογία, ο απεγκλωβισμός από βυζαντινισμούς και αυταρχισμούς, καθώς και από τους μεσσιανισμούς, τους λαϊκισμούς και τις εσχατολογίες της μαρξιστικής και μη Αριστεράς.[8] Με ιδιαίτερη έμφαση σε ιδέες και εκπαιδεύσεις κατά του φανατισμού, της μισαλλοδοξίας, του ρατσισμού, κατά της ξενοφοβίας, του νεοναζισμού, της συνωμοσιολογίας και των πάσης φύσεως σωτήρων και σωτηριολόγων. Στα σημεία αυτά φαίνεται άλλωστε η αποτυχία του εκπαιδευτικού συστήματος, το οποίο χρειάζεται μία εκ βάθρων αναδιοργάνωση.

Πολιτική κίνηση

– Στη βάση αυτή είναι απαραίτητο κάτι να γίνει και όχι να περιμένουμε την έλευση του πολιτικού συμβάντος, την κινητοποίηση της κοινωνίας -σαν τους χριστιανούς την έλευση της «Δευτέρας Παρουσίας»- και τότε να δραστηριοποιηθούμε κι εμείς. Χρειάζονται λοιπόν ουσιαστικές πολιτικές πρωτοβουλίες.

Μία από αυτές μπορεί να είναι η δημιουργία ενός πολιτικού σχήματος, μιας πολιτικής κίνησης -όχι κόμματος- που θα είναι ανεξάρτητη και αυτόνομη από όλα τα κόμματα, θα στηρίζεται στις αρχές της άμεσης δημοκρατίας, της ισότιμης συμμετοχής, της κυριαρχίας των γενικών συνελεύσεων, των αιρετών και κληρωτών εκτελεστικών οργάνων, της ανακλητότητάς τους, της πλήρους διαφάνειας και της αντιγραφειοκρατικής δομής. Η κίνηση αυτή θα είναι ο κοινός χώρος που θα συγκεντρώνονται τα άτομα και θα εκφράζονται οι διάφορες απόψεις αναζητώντας τον κοινό παρονομαστή, που θα αποτελέσει τη βάση για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, όπως αυτών που υπάρχουν στο παρόν ή άλλων και θα εκφρασθούν σε μία κοινή διακήρυξη. Χωρίς συντονισμό και κάποια υποτυπώδη οργάνωση, χωρίς συγκεκριμενοποίηση των θεσμικών αλλαγών και χωρίς προσπάθεια για την επίτευξή τους δεν μπορεί να γίνει τίποτα.

Η κίνηση αυτή θα έχει ως σκοπό τη διάδοση των αρχών, των ιδεών και πρακτικών της άμεσης δημοκρατίας, με όλους τους τρόπους που θα κριθούν πρόσφοροι από τις γενικές συνελεύσεις και

απώτερο στόχο να συμβάλλει στη δημιουργία του πολιτικού-πολιτισμικού κινήματος για τις απαιτούμενες αλλαγές. Οι ιδέες, όπως και οι μηχανές, δεν έχουν καμία αξία αν δεν μπουν σε κίνηση. Οι ιδέες της άμεσης δημοκρατίας πρέπει να διαδοθούν σε όσον το δυνατόν ευρύτερα στρώματα και να βρουν μία μόνιμη έκφραση στον κεντρικό πολιτικό χώρο, από τον οποίο μέχρι στιγμής απουσιάζουν. Όμως, ας το επαναλάβω, όπου δεν υπάρχουμε εμείς υπάρχουν οι άλλοι.[9]

Η δημιουργία έργου πρωτίστως στον πολιτικό τομέα, και φυσικά στον παραγωγικό, διοικητικό και πολιτισμικό τομέα, είναι ο μόνος τρόπος να αποφύγουμε την τρέλα, την παρακμή -χθεσινή, τωρινή, αυριανή- και τα εφιαλτικά σενάρια τα οποία δεν έχουν αποχωρήσει.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Περισσότερα βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Η αποτυχία του ελληνικού πολιτικού συστήματος. Πλαίσιο για μια νέα πολιτική δράση*, Εξάρχεια, Αθήνα, 2016.

[2] Έτσι τα διατυπώνει ο Αριστοτέλης.

[3] Βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Άμεση δημοκρατία. Αρχές, επιχειρήματα, δυνατότητες*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2014.

[4] Ο Αριστοτέλης λ.χ. γράφει: «Ο άνθρωπος που δεν υπόκειται σε νόμους και δικαιοσύνη είναι το χειρίστο όλων των ζώων». Και φυσικά ως χειρίστο ζώο προσεγγίζει τη βαρβαρότητα και την τρέλα.

[5] Από την άλλη, όσο δεν γίνεται η απόδοση ευθυνών και η τιμωρία των ενόχων τόσο θα αυξάνει και η επιρροή του νεοναζιστικού κόμματος και των ακροδεξιών κύκλων που ποντάρουν στο θέμα αυτό.

[6] Εκτός από την αμφιλεγόμενη δικονομική πορεία και έκβαση των μεγάλων σκανδάλων -Siemens, ΔΕΗ, Ομόλογα, Βατοπέδι, φούσκα

του Χρηματιστηρίου, χρέη των κομμάτων-, η δικαστική εξουσία βαρύνεται με πολλές παραλήψεις, ελλείψεις και μεροληπτικές αποφάσεις: αθώωση του χρυσαυγίτη Κασιδιάρη δύο φορές, του Γ. Παπακωνσταντίνου για τη λίστα Λαγκάρντ, του Ρόντου για το σκάνδαλο της ΜΚΟ αποναρκοθέτησης, των υπευθύνων της εκκλησιαστικής ΜΚΟ για υπεξαίρεση, του τοκογλυφικού κυκλώματος στη Θεσσαλονίκη, του Ζαχόπουλου και του θέμου Αναστασιάδη για το ροζ DVD και τα αδήλωτα 5 εκατ. ευρώ, τη μη έγκαιρη επέμβασή της για την τρομοκρατική και εγκληματική δράση της Χρυσής Αυγής, για τις υποθέσεις Μαρινάκη, καταστροφές στη Μάνδρα, πυρκαγιές στο Μάτι, ενώ σπεύδει στην καταδίκη των κατοίκων στις Σκουριές Χαλκιδικής, στην αποφυλάκιση του Καλαμπόκα (δολοφόνου του Τεμπονέρα), του Κορκονέα (δολοφόνου του Αλέξη Γρηγορόπουλου), του Φλώρου των εταιρειών Energa-Hellas Power για την υπόθεση υπεξαίρεσης κ.ά.

[7] Αυτές οι εκφρασμένες από το 2010 διαθέσεις φαίνεται ότι έχουν ατονήσει μετά την άνοδο στην εξουσία του δίδυμου ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, όπως και οι δύο στόχοι α') και β') που περιέγραψα προηγουμένως. Αντιθέτως, αυτό που παρατηρείται μετά το 2015 είναι η παλινόρθωση του παλαιοκομματικού δικομματικού συστήματος και η επάνοδος στα συνηθισμένα: ανικανότητα και παρακμή, κομματισμός και κρατισμός, δημαγωγία και λαϊκισμός.

[8] Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, «Το τέλος της Αριστεράς και η αρχή του δημοκρατικού κινήματος», στο *Άμεση δημοκρατία. Αρχές, επιχειρήματα, δυνατότητες*, Παπαζήσης, 2014. Επίσης Γ. Ν. Οικονόμου, «Τα αδιέξοδα του ΣΥΡΙΖΑ», *The Books' Journal* (2012), διαθέσιμο στο oikonomouyorgos.blogspot.com.

[9] Περισσότερα βλ. Γ.Ν. Οικονόμου, *Η αποτυχία του πολιτικού συστήματος. Πλαίσιο για μια νέα πολιτική δράση*, Εξάρχεια, Αθήνα 2016.

Τι είναι κοινωνική αντιεξουσία;

Του Αλέξανδρου Σχισμένου

Ένα μεσημέρι του Μάη του 2010 σκαρφαλώσαμε στην ταράτσα του κτιρίου της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών και απλώσαμε ένα δεκαπεντάμετρο πανό με το εξής σύνθημα, γραμμένο με κεφαλαία: ΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΤΙΕΞΟΥΣΙΑ. Το ίδιο βράδυ, κάτω από το πανό που κυμάτιζε, χιλιάδες άνθρωποι χόρευαν στο ρυθμό της φωνής της Keny Arkana, τραγουδώντας μαζί της τους στίχους του «La Rage du Peuple», καθώς τελείωνε η δεύτερη μέρα του 2^{ου} Β-Φεστ. Τι σήμαινε όμως αυτό το σύνθημα; Τι εννοούσαμε με αυτό το «ΓΙΑ»; Μήπως υποδηλώναμε ότι η άμεση δημοκρατία είναι το μέσο προς την κοινωνική αντιεξουσία; Ή μήπως υποδηλώναμε ότι η άμεση δημοκρατία είναι η πολιτική μορφή της κοινωνικής αντιεξουσίας;

Οι δύο ερμηνείες μοιάζουν συναφείς αλλά είναι αντίθετες. Στην πρώτη περίπτωση, η άμεση δημοκρατία και η κοινωνική αντιεξουσία είτε έχουν την -κυρίως- εξωτερική σχέση πρότερου και ύστερου, οπότε τίθενται σε μια υπόρρητη σειρά διαδοχής, είτε έχουν την -κυρίως- εσωτερική σχέση μέσου και σκοπού, όπου ο σκοπός εμπεριέχει τα μέσα αλλά τα υπερβαίνει, οπότε η άμεση δημοκρατία φαντάζει σαν μία ατελής κατάσταση κοινωνικής αντιεξουσίας ή μία προνύμφη της. Σε αυτή την περίπτωση η κοινωνική αντιεξουσία προβάλλει σαν την εξελιγμένη πολιτική μορφή της άμεσης δημοκρατίας -παραμένει ωστόσο, εντός του πολιτικού.

Στη δεύτερη περίπτωση, η άμεση δημοκρατία και η κοινωνική αντιεξουσία έχουν την εγγενή, αλληλένδετη σχέση μορφής και περιεχομένου. Η κοινωνική αντιεξουσία εμφανίζεται σαν το ηθικό και κοινωνικό περιεχόμενο της πολιτικής μορφής της άμεσης δημοκρατίας ή η άμεση δημοκρατία εμφανίζεται ως η πολιτική πραγμάτωση της κοινωνικής αντιεξουσίας. Μα αυτό σημαίνει ότι η

κοινωνική αντιεξουσία υπερβαίνει την σφαίρα του πολιτικού.

Συνεπώς το ζήτημα είναι, τι σημαίνει κοινωνική αντιεξουσία; Παρόλο που φράση 'αντιεξουσιαστικός χώρος' μοιάζει να υποδηλώνει τουλάχιστον έναν κοινό ορισμό, η απόδοση της ταμπέλας 'αντιεξουσιαστής', όπως και η απόδοση της ταμπέλας 'αναρχικός' συχνά προέρχεται από τον κόσμο του θεάματος και των ΜΜΕ. Όμως ο 'αντιεξουσιαστικός χώρος' δεν είναι ένα ενιαίο σύνολο αλλά ένα ετερόκλητο μωσαϊκό ιδεών, στάσεων, τάσεων που συχνά διατρέχεται από ρεύματα εφήμερης μόδας.

Ο ελευθεριακός Παναγιώτης Καλαμαράς αντιπαραβάλλει την 'αρνητικότητα' της αντιεξουσίας στην ταυτότητα του αναρχικού. Θεωρώντας την αντιεξουσία ως απλή άρνηση μιας συγκεκριμένης, κατεστημένης εξουσίας, αφήνει το ενδεχόμενο η αντιεξουσία να σημαίνει απλώς μια αντίθετη εξουσία, μια αντίρροπη εξουσία, που καθ' εαυτή μπορεί να είναι και αντιδραστική (πραξικοπηματική) αλλά τυγχάνει να βρίσκεται στον αντίποδα του κατεστημένου.

*«Οι αναρχικοί μάλιστα, την εποχή του σχίσματος της Πρώτης Διεθνούς, δηλώνουν *Antiautoritari Socialisti* δηλαδή αντι-αυταρχικοί σοσιαλιστές. Θα πρέπει να διερωτηθούμε εδώ για την χρήση του όρου αντιεξουσία στα ελληνικά, που δηλώνει μόνο άρνηση και όχι ταυτότητα, και γι' αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από αντιδραστικά μορφώματα. Στα ιταλικά υπάρχει μεν η έννοια της "contro-potere", της αντι-δύναμης, αλλά σημαίνει κυρίως τη δική μας δύναμη (των εκμεταλλευόμενων, των κυριαρχούμενων) ενάντια στην κατεστημένη εξουσία. Κάτι που, στο σύγχρονο κινηματικό λεξιλόγιο, παραπέμπει στο λενινιστικό μοντέλο, που πρεσβεύει ότι πριν την επανάσταση, όταν υφιστάμεθα τη διαρκή εξουσία του καπιταλιστικού συστήματος, πρέπει και έχουμε τη δύναμη να οργανωθούμε εναντίά της, φτιάχνοντας τη δική μας "εξουσία" (συνδικάτα, ένοπλες οργανώσεις, ενώσεις γυναικών κ.λπ.). Μιλάμε, δηλαδή, για έναν τύπο δυαδικής εξουσίας».[1]*

Με την απόδοση της αντι-εξουσίας στη λενινιστική παράδοση θα

συμφωνούσε και ο μαρξιστής Γιάννης Μηλιός, ο οποίος θεωρεί την αντι-εξουσία ως την οργανωμένη, μη κοινοβουλευτική αντίσταση στους σχεδιασμούς της κατεστημένης εξουσίας και ως μία μεταρρυθμιστική στρατηγική στη φαρέτρα της Αριστεράς, στρατηγική χειραγώγησης των κινημάτων:

«Η Αριστερά μπορεί να υπάρξει απέναντι στο αστικό κράτος μόνο ως “αντιεξουσία”. Ως πολιτική παρέμβαση και πρακτική που ενισχύει, αναδεικνύει και εκφράζει πολιτικά τις δράσεις, τις αντιστάσεις και το ανατρεπτικό δυναμικό των κυριαρχούμενων και υποκείμενων στην καπιταλιστική εκμετάλλευση κοινωνικών ομάδων: τα κινήματα. [...] Η Αριστερά ως “αντιεξουσία” είναι η μόνη εφικτή πολιτική στρατηγική μεταρρύθμισης του συστήματος: επιβολής μέτρων που βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης των υπό εκμετάλλευση τάξεων και διευρύνουν τη δημοκρατία. Ταυτόχρονα, είναι η πολιτική στρατηγική που υποδεικνύει ότι “ένας άλλος (σοσιαλιστικός) κόσμος είναι εφικτός”».[ii]

Παρομοίως, ο Δημήτρης Δημούλης το 2000 (πολύ πριν την κυβέρνηση της Αριστεράς) προβάλλει το επιχείρημα ότι το Κράτος (το έθνος-κράτος, στην περίπτωση αυτή) παρέχει το πλαίσιο και το έδαφος για την οργάνωση της αντιεξουσίας, δηλαδή οργανωμένων δομών αντίστασης:

«Οι ως τώρα διεξαχθείσες επαναστάσεις ήταν εθνικές με την έννοια της οργάνωσης και διεξαγωγής τους στα πλαίσια ενός κρατικού μορφώματος και εδάφους. Δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά από τη στιγμή που οι δομές εξουσίας είναι κρατικές (“εθνικές”). Το προεδομένο κρατικό πλαίσιο παρέχει το έδαφος για την οργάνωση αντιεξουσίας με τη μετεξέλιξη συνδικαλιστικών, πολιτικών, επικοινωνιακών κ.λπ. δομών που δρουν σ’ αυτό το πλαίσιο [...]».[iii]

Αυτή η αντίληψη της αντι-εξουσίας ως στρατηγικού εργαλείου της Αριστεράς, έλκει πράγματι την καταγωγή της από τον Λένιν στη βάση της λενινιστικής σύλληψης της «διπλής/δυναμικής εξουσίας». Στο έργο του *Η Χρεοκοπία της Δεύτερης Διεθνούς*, ο Λένιν κάνει τη διάκριση ανάμεσα στην επαναστατική κατάσταση, την

επαναστατική κρίση και την τελική κατάληψη της εξουσίας. Η επαναστατική κατάσταση δηλώνει μία κατάσταση όπου οι άρχουσες τάξεις δεν μπορούν να κυβερνούν, οι υποτελείς τάξεις δεν θέλουν να κυβερνιούνται και η υποβάθμιση των υλικών όρων ζωής συνδυάζεται με την ένταση των κοινωνικών συγκρούσεων[iv]. Με την παρέμβαση του επαναστατικού κόμματος η κρίση υπερβαίνεται με την δημιουργία μορφών λαϊκής αντι-εξουσίας και τον διχασμό της εξουσίας, διχασμός που επιλύεται με την κατάληψη της εξουσίας από το κόμμα και την αφομοίωση της δυαδικής εξουσίας στην κρατική ενοποίηση.

Η λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας υιοθετείται από τον Αντόνιο Γκράμσι ως στρατηγική της αντι-ηγεμονίας και εκφράζεται αργότερα από τον Αλτουσέρ. Ο μαθητής του τελευταίου, ο Πουλαντζάς, βλέπει το Κράτος ως στρατηγικό πεδίο μάχης και προτείνει τη δημιουργία μιας παράλληλης αντι-εξουσίας, που όχι μόνο δεν είναι εχθρική αλλά είναι συμβουλευτική προς το Κράτος και συνεργάζεται αρμονικά μαζί του. Προτείνει «να κολλήσουμε πλάι στον οικονομικό μηχανισμό, που μένει βασικά ανάλλαγος, αυτοδιαχειριστικές αντι-εξουσίες και να φροντίσουμε να επιτηρούνται οι τεχνο-γραφειοκράτες από τις μάζες. Οι μάζες προτείνουν, το κράτος θεσπίζει».^[v]

Βλέπουμε εδώ και την υποβάθμισή της αντι-εξουσίας στο επίπεδο ενός 'οργάνου ελέγχου' του Κράτους, του οποίου η εξουσία νομοθέτησης παραμένει άθικτη. Την πρόταση του Πουλαντζά προέβαλλε ρητορικά και ο ΣΥΡΙΖΑ όταν ζητούσε να ανέλθει στην εξουσία χειραγωγώντας τα κινήματα. Σύμφωνοι ήταν και οι αριστεριστές όπως ο Παναγιώτης Σωτήρης, που έβλεπε το 2013 τη λαϊκή αντι-εξουσία ως απαραίτητο συμπλήρωμα μιας (επερχόμενης) αριστερής κυβέρνησης:

«Το ερώτημα δεν είναι εύκολο γιατί σημαίνει ότι αναμετριάμαστε με το τι σημαίνει προγραμματικά, πολιτικά οργανωτικά μια Αριστερά που διεκδικεί την εξουσία από επαναστατική σκοπιά. Σημαίνει ότι το οριακό και απότοκο του λαϊκού ξεσηκωμού της προηγούμενης περιόδου ενδεχόμενο της "αριστερής κυβέρνησης"

δεν το ξορκίζουμε αλλά κοιτάζουμε πώς μπορεί να αποτελέσει κόμβο μιας επαναστατικής στρατηγικής σε συνδυασμό με την κλιμάκωση των αγώνων και την οικοδόμηση μορφών λαϊκής αντιεξουσίας από τα κάτω».[vi]

Στη λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας κυριαρχεί ο μηχανισμός του κόμματος ως φορέας μιας αντίπαλης, εξωτερικής του κράτους, εξουσίας που έχει ως στόχο την αποκλειστικότητα του κράτους. Η αντι-εξουσία δεν είναι ενιαία αλλά κατακερματισμένη σε διάφορες μορφές και πεδία πολιτικού αγώνα, όμως η κυρίαρχη πολιτική μορφή που τις υπερβαίνει, τις ενοποιεί και τις προσανατολίζει είναι ο μηχανισμός του κόμματος, ο οποίος δεν αποτελεί ακόμη μία μορφή τμηματική αντι-εξουσίας αλλά την κυτταρική μορφή μιας καθολικής κρατικής εξουσίας.

Ο Δημήτρης Μπελαντής είναι ξεκάθαρος όσον αφορά τη λενινιστική προοπτική:

«[...] ο Λένιν διατυπώνει την υπόθεση – η οποία επαληθεύθηκε κατά την Ρώσικη επανάσταση αλλά και σε άλλες περιπτώσεις όπως η γερμανική επανάσταση του 1918-1919 – ότι τα συμβούλια και πριν από την κατάληψη της εξουσίας αναδύονται ως μια εναλλακτική μορφή κρατικής οργάνωσης και αντιεξουσίας, η οποία βρίσκεται σε μια αγιάτρευτη εχθρότητα προς το ιεραρχικό και στεγανό αστικό κράτος».[vii]

Πρόκειται σαφώς για μια κρατικιστική προοπτική, όπου η αντι-εξουσία ορθώνεται σαν εναλλακτική μορφή κρατικής οργάνωσης.

Ακόμη και οι αιρετικοί του μαρξισμού, όπως ο Τόνι Νέγκρι, συμφωνούν με την λενινιστική ερμηνεία της αντι-εξουσίας ως αντίπαλης εξουσίας. Ως εκ τούτου, ο Νέγκρι ανακαλύπτει διάφορες μορφές της. Υπάρχει η αντι-εξουσία του κοινωνικού εργάτη, της δεκαετίας του '70, όπου «η επαναστατική διαδικασία είναι το δυναμικό και συνεκτικό σύνολο μιας συνεχούς άσκησης αντιεξουσίας, και πραγμάτωσης μιας εναλλακτικής ζωής».

Υπάρχει όμως και η αντι-εξουσία του Ευρωσυντάγματος, το οποίο

υποστήριξε ένθερμα ο Νέγκρι το 2005, δηλώνοντας ότι μέσω αυτού, η Ε.Ε. «θα αναγορευτεί σε αντι-εξουσία ενάντια στο αμερικανικό μονοπολισμό», θα ορθωθεί δηλαδή σε αντίπαλη εξουσία απέναντι στην αμερικανική «Αυτοκρατορία».[viii]

Σε αυτό το πλαίσιο, η άμεση δημοκρατία δεν υπάρχει στον ορίζοντα της αντι-εξουσίας, ούτε στην πολιτική της ουσία. Στον ορίζοντά της ανήκει η αυτοκατάργησή της μέσω της αφομοίωσής της σε μία μελλοντική, επαναστατική εξουσία, και στην πολιτική της ουσία ανήκει η αντίθεση στην παρούσα, ήδη κατεστημένη εξουσία. Η αντι-εξουσία αυτού του τύπου μπορεί να λάβει και αντιδημοκρατικές, ιεραρχικές και γραφειοκρατικές μορφές – αντι-δημοκρατικό είναι και το κόμμα το οποίο κηδεμονεύει την αντι-εξουσία αυτού του τύπου, συνεπώς οι όποιες δημοκρατικές όψεις της αποτελούν ζήτημα τακτικής και όχι ουσίας. Όπως δείχνει η ιστορία των κομμουνιστικών κινημάτων, οι κομματικές και συνδικαλιστικές ‘αντι-εξουσίες’ υιοθέτησαν ακριβώς το γραφειοκρατικό, ολιγαρχικό και ιεραρχικό παράδειγμα του καθεστώτος.

Και γι’ αυτό, η λενινιστική αντι-εξουσία ΔΕΝ είναι αντικρατική, δεν τίθεται δηλαδή ενάντια στο κράτος καθ’ εαυτό ως μορφή θέσμιας, αλλά αντικαθεστωτική, τίθεται δηλαδή ενάντια σε ένα συγκεκριμένο κρατικό καθεστώς, το οποίο ζητεί να αντικαταστήσει.

Όπως εξάλλου, παραδέχεται ο Λένιν:

«Ο μαρξισμός διαφέρει από τον αναρχισμό στο ότι παραδέχεται την αναγκαιότητα του κράτους και της κρατικής εξουσίας στην επαναστατική περίοδο γενικά, στην εποχή του περάσματος από τον καπιταλισμό στο σοσιαλισμό ειδικά».[ix]

Ασφαλώς, η λενινιστική αντίληψη της αντι-εξουσίας δεν είναι η πιο διαδεδομένη σήμερα, παρότι εμπεριέχεται ως τακτική στους σχεδιασμούς των αριστερών κομμάτων.

Κανείς δεν σκέφτεται λενινιστικά κόμματα όταν τα ΜΜΕ μιλούν

για αντιεξουσιαστές. Αυτή που επικρατεί, παρότι επιφανειακά, είναι η Μπακουνινική, αναρχική αντίληψη της αντιεξουσίας ως ριζικής άρνησης του Κράτους. Στην Α' Διεθνή ο Μπακούνιν και οι σύντροφοί του αυτοαποκαλέστηκαν 'Αντιεξουσιαστές Σοσιαλιστές' για να αντιπαρατεθούν στον 'Εξουσιαστικό Σοσιαλισμό' (κατά τους ίδιους) των μαρξιστών. Η λέξη 'Antiautoritati', που θα μπορούσε να ερμηνευθεί και ως 'αντι-αυταρχικοί', όπως σωστά αναφέρει ο Π. Καλαμαράς, δεν περιλαμβάνει ωστόσο την αντίθεση σε όλες τις όψεις του φαινομένου που στα ελληνικά ενοποιούνται υπό τον όρο 'εξουσία'. Στα λατινικά και τις λατινογενείς γλώσσες, υπάρχει άλλη λέξη που εκφράζει την εξουσία ως δύναμη (potestas – power) και άλλη που εκφράζει την εξουσία ως αυθεντία (auctoritas – authority). Την ίδια διάκριση κάνει επίσης και η Άρεντ[x] και την έχουμε χρησιμοποιήσει και παλαιότερα για να διασαφηνίσουμε το νόημα της δημοκρατίας.[xi]

Αυτή η διάκριση που χάνεται στην ελληνική είναι, ωστόσο, σημαντική. Μας βοηθά να διακρίνουμε ανάμεσα στη διαχωρισμένη θεσμισμένη εξουσία, το Κράτος, ως την κυρίαρχη αυθεντία, και την κοινωνική θεσμίζουσα δύναμη, ως την ικανότητα της κοινωνίας να αυτοθεσμίζεται και να μετασχηματίζεται. Από τον Λεβιάθαν του Χομπς, αυτό το έργο καθαγιασμού της κρατικής κυριαρχίας, η νεώτερη πολιτική σκέψη ταυτίζει την Εξουσία με το Κράτος, οδηγώντας μας στο παράλογο δίλημμα: Μια κοινωνία εχθρικών μεταξύ τους ατόμων χωρίς κανόνες ή μια κοινωνία με σιδηρούς κράτος και αδιαφιλονίκητους, έξωθεν επιβαλλόμενους, κανόνες; Το δίλημμα ασφαλώς είναι ψευδές, διότι δεν υπάρχει περίπτωση κοινωνίας δίχως κανόνες, όμως δεν υπάρχει κανένας λόγος αυτοί οι κανόνες να τίθενται ως αδιαφιλονίκητα ορθοί και καθαγιασμένοι.

Γιατί, τι είναι το Κράτος; Ας ακούσουμε τον Πιερ Κλαστρ:

«Τι είναι το Κράτος; Είναι η τελική σφραγίδα της διαίρεσης της κοινωνίας ως οργάνου ξεχωριστού από την πολιτική εξουσία: η κοινωνία είναι πλέον διαιρεμένη ανάμεσα σε εκείνους που ασκούν και σε εκείνους που υφίστανται την εξουσία».[xii]

Το Κράτος είναι αυτό-αναπαραγόμενος μηχανισμός ιδιοποίησης της εξουσίας, αυταρχικού ελέγχου, καταστολής και καθυπόταξης των δημιουργικών δυνάμεων της κοινωνίας. Αυτόν τον μηχανισμό ζήτησαν να καταλάβουν, προς όφελος των συμφερόντων του κόμματός τους (δηλαδή του τμήματος της κοινωνίας που ζητούν να εκπροσωπήσουν) οι μαρξιστές, σύμφωνα με το πολιτικό τους πρόγραμμα. Απέναντι στον κρατικό σοσιαλισμό, ο Μπακούνιν ανόρθωσε τον αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό. Anti-authoritarian, δηλαδή ενάντια στην κρατική αυθεντία.

Αυτός ο τύπος αντιεξουσίας είναι αντικρατικός, όχι απλώς αντικαθεστωτικός. Δεν ζητά να αντικαταστήσει το Κράτος με ένα αντικράτος, ούτε συζητά τις λαϊκές αντιεξουσίες ως όργανα μίας κομματικής εξουσίας. Είναι ένας τύπος αντιεξουσίας δημοκρατικός, διότι η άμεση δημοκρατία είναι η πολιτική μορφή που στέκεται κατ' ουσίαν ενάντια στο Κράτος, ενάντια σε κάθε διαχωρισμένο από την κοινωνία μηχανισμό εξουσίας. Πρέπει να επιμένουμε σ' αυτή την αντίθεση Κράτους – δημοκρατίας, όπως έκανε και ο Καστοριάδης:

«Κράτος υπάρχει εκεί που υπάρχει κρατικός μηχανισμός χωριστός από την κοινωνία και στην πράξη ανεξέλεγκτος, όπως τον βλέπουμε σήμερα ακόμα και στις λεγόμενες δημοκρατικές χώρες, δηλαδή τις χώρες όπου ισχύει ένα καθεστώς φιλελεύθερης ολιγαρχίας». [xiii]

Το γεγονός ότι οι Δυτικές χώρες της φιλελεύθερης ολιγαρχίας αυτοαποκαλούνται 'δημοκρατικές', πέρα από άλλοθι δικαίωσής τους, συσκοτίζει συχνά τη σχέση δημοκρατίας και αντιεξουσίας. Για να είμαστε πιο σαφείς, αναγκαζόμαστε να χρησιμοποιήσουμε το επίθετο 'άμεση' μπροστά από το ουσιαστικό 'δημοκρατία', ώστε να τονίζουμε τον αντικρατικό χαρακτήρα του δημοκρατικού προτάγματος. Πώς όμως συνδέεται η κοινωνική αντιεξουσία με την άμεση δημοκρατία;

Ας διαβάσουμε ένα μικρό απόσπασμα από ένα κείμενο της γαλλικής *Solidarite Ouvriere*, της μηνιαίας εφημερίδας της αναρχοσυνδικαλιστικής Alliance Syndicaliste Revolutionnaire et

Anarcho-syndicaliste από το 1976:

«Οι Μπακουνινιστές αποκαλούσαν τους εαυτούς τους “αντιεξουσιαστές”. [...] Εξουσιαστής [authoritarian] στη γλώσσα της εποχής σήμαινε γραφειοκράτης. Οι αντιεξουσιαστές ήταν απλά αντι-γραφειοκράτες σε αντίθεση με τη μαρξιστική τάση. Το ερώτημα λοιπόν δεν ήταν η ηθική ή ο χαρακτήρας και η στάση απέναντι στην εξουσία που επηρεάζεται από την ιδιοσυγκρασία. Ήταν μια πολιτική θέση. Αντιεξουσιαστικό σημαίνει “δημοκρατικό”. Αυτή η τελευταία λέξη υπήρχε τότε, αλλά με διαφορετικό νόημα». [xiv]

Αυτή η άποψη επιβεβαιώνεται και από τα γραπτά του Μπακούνιν. Στα κείμενά του, που προορίζονται για άμεση δημόσια χρήση στους πολιτικούς αγώνες της εποχής, τα οποία έχουν συλλεχθεί στον τόμο με τίτλο *Για έναν αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό*, δεν παραλείπει να αναφέρει ως μόνη πολιτική μορφή που αναγνωρίζει τη ‘δημοκρατική’:

«Η Συμμαχία [της σοσιαλιστικής δημοκρατίας στη Γενεύη] κηρύσσεται άθρη [...] Επιδιώκει πριν απ’ όλα την οριστική και ολοκληρωτική κατάργηση των τάξεων και την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ισότητα των ατόμων των δύο φύλων [...] Εχθρική προς κάθε δεσποτισμό, **μην αναγνωρίζοντας άλλη πολιτική μορφή πέρα από τη δημοκρατική** και αποκρούοντας απόλυτα κάθε αντιδραστικό συνδυασμό, απορρίπτει επίσης κάθε πολιτική πράξη που δεν θα είχε σαν άμεσο και ευθύ σκοπό τον θρίαμβο της εργατικής υπόθεσης ενάντια στο Κεφάλαιο. [...] Αναγνωρίζει ότι όλα τα πολιτικά και δεσποτικά κράτη που υπάρχουν σήμερα [...] οφείλουν να εξαφανισθούν μέσα στην παγκόσμια ένωση των ελεύθερων συνεταιρισμών, τόσο αγροτικών όσο και βιομηχανικών». [xv]

Εδώ βλέπουμε εν συντομία τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά της ελευθεριακής κοινωνικής αντιεξουσίας. Είναι μια αντικρατική πολιτική θέση ενάντια στην γραφειοκρατία και την ιεραρχία. Συγχρόνως είναι μια θέση με συγκεκριμένη πολιτική μορφή, την

άμεση δημοκρατία.

Αυτή την αντίληψη επιλέγει να επιβεβαιώσει και ο Γιάννης Φούντας, στο *Αναρχικό Λεξικό*. Στο λήμμα 'αντιεξουσία κοινωνική', εξηγεί:

«Όρος που υποδηλώνει την άρνηση κάθε συγκεντρωτικής αρχής, προκρίνοντας μια αμεσοδημοκρατικά θεσμισμένη αντιιεραρχική δομή κοινωνικής ευταξίας». [xvi]

Συμφωνώ με αυτόν τον ορισμό, γιατί αφήνει να φανεί η ειδοποιός διαφορά και το κριτήριο διαφοροποίησης μεταξύ της λενινιστικής, ιεραρχικής αντι-εξουσίας και της ελευθεριακής, αντιιεραρχικής αντιεξουσίας.

Το κριτήριο είναι η άμεση δημοκρατία. Συνεπώς δεν μπορεί η άμεση δημοκρατία να είναι ένα μέσο για την ελευθεριακή κοινωνική αντιεξουσία· είναι η πολιτική μορφή πραγμάτωσής της στον αγώνα ενάντια στη θεσμισμένη κρατική εξουσία. Η άμεση δημοκρατία είναι το πρόταγμα, διότι η άμεση δημοκρατία είναι η θετική πολιτική μορφή – η αντιεξουσία είναι η πολιτική στάση που την προκρίνει σε έναν μη δημοκρατικό κόσμο. Είναι η άμεση δημοκρατία που δίνει το ουσιαστικό περιεχόμενο, που καθιστά την κοινωνική αντιεξουσία αντικρατική και αντιιεραρχική και όχι το αντίθετο.

Είναι η άμεση δημοκρατία ως πολιτική θέσμιση που καθιστά την κοινωνική αντιεξουσία δημιουργική ορμή κοινωνικής αυτονομίας και όχι μια απλή άρνηση που να επιβεβαιώνει απλώς την ισχύ αυτού που αρνείται.

[i] “Ο Ερρίκο Μαλατέστα και το αναρχικό κίνημα σήμερα” –<https://inmediasres.espinblogs.net/malatesta/> – τελευταία ανάκτηση, 14/8/2019.

[ii] “Η Αριστερά ως “αντιεξουσία”. Συνεχίζουμε!” users.ntua.gr/jmilios/Antieksousia_11_06.doc – τελευταία

ανάκτηση, 14/8/2019.

[iii] “Σκέψεις για την ανάγκη αντιπαράθεσης στο έθνος”, περιοδικό *θέσεις*, τχ 73, Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2000.

[iv] *Η Χρεοκοπία της Β’ Διεθνούς*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή 2008, σ. 16.

[v] *Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός*, εκδ. Θεμέλιο 1982, σ. 284.

[vi] <http://prin.gr/?p=2270> – τελευταία ανάκτηση, 15/8/2019.

[vii] Εισήγηση στον Μαρξιστικό Χώρο Μελέτης και Έρευνας το 2013,

<http://brigada.gr/afieroma/theoria/item/251-zitimata-stratigikis-kai-taktikis-tou-aristerou-kinimatos-ston-20o-aiona-meros-lo> – τελευταία ανάκτηση, 15/8/2019.

[viii] Το πρώτο απόσπασμα από το βιβλίο του Τ.Ν: *Από τον εργάτη-μάζα στον κοινωνικό εργάτη*, Κομμούνα, 1983, σ. 192 – η δήλωση για την Ε.Ε. από συνέντευξη στην *Liberation* στους V. de Filippis – Chr.Losson, διαθέσιμη σε ελληνική μετάφραση: εδώ.

[ix] *Θέσεις του Απρίλη*, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σ. 51.

[x] Στο δοκίμιό της *Μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος*.

[xi] Βλ. το κεφάλαιο ‘Ελευθερία και εξουσία’, στον τόμο *Μετά τον Καστοριάδη: Δρόμοι της αυτονομίας στον 21^ο αιώνα*, εκδ. Εξάρχεια.

[xii] *Οι ομιλίες στην Ελλάδα*, εκδ. Ύψιλον, σελ. 65.

[xiii] *Η Αρχαιολογία της Βίας*, εκδ. Έρασμος, σελ. 58.

[xiv] Putting the record straight on Mikhail Bakunin (1976), *Libertarian Communist Review*, no 2, <https://www.anarkismo.net/article/21843> – τελευταία ανάκτηση, 14/8/2019.

[xv] “Πρόγραμμα του τμήματος της συμμαχίας της σοσιαλιστικής δημοκρατίας στη Γενεύη”, στον τόμο *Για έναν αντιεξουσιαστικό σοσιαλισμό*, εκδ. Ελεύθερος Τύπος, σ. 77-78

[xvi] *Αναρχικό Λεξικό*, τ. Α', εκδόσεις των Συναδέλφων, σ. 88.

Κίτρινα Γιλέκα & Άμεση Δημοκρατία ως πολίτευμα: Ομιλίες 2ης μέρας του 2ήμερου “Ο Κόσμος Ανάποδα” (Βίντεο)

Στο Διήμερο εκδηλώσεων της Βαβυλωνίας “Ο Κόσμος Ανάποδα” (08-09/06/19, Νομική Αθηνών), με αφορμή τα 15 χρόνια λειτουργίας της, έλαβαν χώρα 6 εκδηλώσεις-συζητήσεις με επιλεγμένα ζητήματα, τα οποία μας ενδιαφέρουν και μας έχουν απασχολήσει κατά καιρούς.

Οι μαγνητοσκοπήσεις των συζητήσεων της 1ης ημέρας βρίσκονται **ΕΔΩ**.

Παρακάτω ακολουθούν οι μαγνητοσκοπήσεις της 2ης ημέρας:

Εκδήλωση «**Τα Κίτρινα Γιλέκα & η Εμπειριακή Πολιτική**» με εισηγητές τους Μιχάλη Λιανό (κοινωνιολόγος, παν/μιο της Ρουέν), Αντώνη Μπρούμα και Χρήστο Καραγιαννάκη. Συζητήσαμε για τη γαλλική εξέγερση των Κίτρινων Γιλέκων και την αξία της εμπειριακής/ βιωματικής πολιτικής. Ο Μιχάλης Λιανός παρουσίασε μεταξύ άλλων τα συμπεράσματα της εντυπωσιακής έρευνάς του, η οποία μετρά 900 συνεντεύξεις από ανθρώπους στη Γαλλία που αυτοπροσδιορίζονται ως Κίτρινα Γιλέκα. Το κίνημα που ξέσπασε αρχικά από την επιβολή άδικων, οριζόντιων μέτρων στον φόρο

καυσίμων κατέδειξε τη λανθασμένη ιδεολογία της ενοχής που προτείνει ατομικές λύσεις στην οικολογία. Σύνθημα των Κ.Γ. αποτελεί το *“Τα προβλήματα που αφορούν το τέλος του μήνα και το τέλος του κόσμου είναι μέρος του ίδιου αγώνα”*. Μέσα από αυτό το κίνημα βλέπουμε πώς αρχικά απολίτικοι ή συντηρητικοί άνθρωποι ριζοσπαστικοποιούνται μέσα από τη σύνθεση και τις οριζόντιες διαδικασίες διαβούλευσης. Οι όποιες προσπάθειες για επιστροφή στην παραδοσιακή πολιτική με τη δημιουργία κομμάτων των Κ.Γ. και επίσημων εκπροσώπων τους απέτυχαν παταγωδώς. Τα Κ.Γ. συνεχίζουν τη δράση τους έχοντας μια ευρεία και διαγενεακή κοινωνική στήριξη.

Εκδήλωση **«Η Άμεση Δημοκρατία ως Πολίτευμα»** με εισηγητές τους Γιάβορ Ταρίνσκι, Αλέξανδρο Σχισμένο και Νίκο Ιωάννου. Σε αυτή την εκδήλωση παρουσιάστηκαν κάποιες βασικές αρχές και αξίες του προτάγματος της άμεσης δημοκρατίας μέσα και από ιστορικά παραδείγματα. Συζητήθηκε ο καίριος ρόλος της αυτοθέσμησης και η διαδικασία της κλήρωσης έναντι των εκλογών, καθώς και η σημασία του αυτοπεριορισμού μέσα σε μία ελεύθερη κοινωνία. Συζητήθηκαν θέματα κλίμακας, νέων τεχνολογιών αλλά και πιθανών δικλίδων ασφαλείας για τη διασφάλιση της ύπαρξης ενός αμεσοδημοκρατικού μοντέλου οργάνωσης. Τέλος, παρουσιάστηκε η σημερινή σύγχυση που δημιουργείται μέσα σε πολλά οριζόντια και αυτοοργανωμένα εγχειρήματα μεταξύ ελευθερίας και ανομίας, της έλλειψης δηλαδή κανόνων και θεσμών.

Η Αντιπροσωπευτική Ολιγαρχία & η Δημοκρατία

Αλέξανδρος Σχισμένος

Ο Αλέξης Τσίπρας, απευθυνόμενος στην Κ.Ε. του ΣΥΡΙΖΑ, διατύπωσε με μία φράση το δίδαγμα της εκλογικής του ήττας: «δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ποιοι είμαστε, ποιους εκπροσωπούμε και για ποιους παλεύουμε».[i] Ας προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στα τρία ερωτήματα.

Η μία ερμηνεία, ας την πούμε κυριολεκτική ή εμπειρικά αντιπροσωπευτική, θα ήταν:

- Ποιοι είναι; Η Κ.Ε. του ΣΥΡΙΖΑ.
- Ποιους εκπροσωπών; Το κόμμα ΣΥΡΙΖΑ.
- Για ποιους παλεύουν; Για τα συμφέροντα του κόμματος.

Ασφαλώς, οι ίδιοι θα ήθελαν να δώσουν μία διαφορετική απάντηση στις 2 τελευταίες ερωτήσεις. Θα ήθελαν π.χ. να πουν ότι εκπροσωπών τα μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα και ότι παλεύουν για τα συμφέροντα του «λαού» ή της «χώρας». Ήδη περνάμε σε ένα δεύτερο επίπεδο αντιπροσώπευσης, συμβολικό ή μεταφορικό, πέραν του πρώτου, του εμπειρικά αντιπροσωπευτικού. Μα δεν γίνεται να περάσουμε στη δεύτερη αντιπροσώπευση, εγκαταλείποντας την πρώτη, την κομματική, που συγκροτεί την πολιτική ταυτότητα, τον ταυτοτικό πυρήνα του κομματικού μηχανισμού.

Η δεύτερη πρέπει να επισυναφθεί στην πρώτη, καταρχήν αυθαίρετα και έπειτα και τυπικά, μέσω της εκλογικής διαδικασίας. Διότι στην εκλογική διαδικασία της αντιπροσωπευτικής ολιγαρχίας το κόμμα προηγείται του προσώπου ή μάλλον το πρόσωπο πάντα διαμεσολαβείται από το κόμμα. Βέβαια, η εκλογική διαδικασία πάντοτε αναδεικνύει μία μειοψηφία ψηφοφόρων που νομιμοποιούν ή «επισυνάπτονται» στα μέλη του κόμματος. Όμως σε περίπτωση εκλογικής αυτοδυναμίας, το κόμμα αναλαμβάνει την πολιτική εξουσία της διακυβέρνησης του κράτους εν ονόματι της αφηρημένης ολότητας του «λαού/Έθνους».

Αυτό το ενδιάμεσο επίπεδο αντιπροσώπευσης, που παρεισφρέει ανάμεσα στην **εμπειρικά αντιπροσωπευτική** (το κόμμα, που έχει ολομέλεια) και τη **συμβολικά αντιπροσωπευτική** (ο «λαός/Έθνος»,

που αποτελεί αφηρημένη πηγή εξουσίας) είναι το εκλογικό, που έχει συγκεκριμένη εμπειρική διακρίβωση (είναι μετρήσιμο) αλλά αφηρημένη γενική αναφορά (εν ονόματι του λαού).

Όμως η ερμηνεία που δώσαμε μέχρι τώρα στα λόγια του Τσίπρα δεν λαμβάνει υπόψιν το ποιος μιλάει. Αν η απάντησή μας συμπεριλάβει τον ομιλητή, μπορούμε να δώσουμε μια επιπλέον διάσταση.

Ας μιλήσουμε ξανά κυριολεκτικά:

- Ποιος μιλάει; Ο πρωθυπουργός του ελληνικού κράτους.
- Ποιον εκπροσωπεί; Την ελληνική κυβέρνηση.
- Για ποιον παλεύει; Για τα συμφέροντα του ελληνικού κράτους.

Ασφαλώς ανάμεσα στο κράτος και το κόμμα υπάρχει μια θεσμική διάσταση. Όμως οι δύο ερμηνείες μας είναι συμπληρωματικές. Πώς γεφυρώνεται στο ίδιο πρόσωπο η θεσμική απόσταση ανάμεσα στον Πρόεδρο ενός Κόμματος και στον Πρωθυπουργό ενός κράτους; Μέσω της κοινής αναφοράς στην αφηρημένη γενικότητα του «λαού», στο δεύτερο, συμβολικό πεδίο αντιπροσώπευσης, που διαμεσολαβείται από το ενδιαμέσο, το εκλογικό.

Διαπιστώσαμε μέχρι τώρα τρία επίπεδα αντιπροσώπευσης, ξεκινώντας από τα πρόσωπα του κομματικού μηχανισμού. Σε κάθε επίπεδο η αντιπροσώπευση γίνεται πιο αφηρημένη και μεγαλύτερο εύρος δικαιοδοσίας αποδίδεται σε λιγότερο αριθμό ατόμων αναλογικά με τα ενδιαφερόμενα σύνολα πληθυσμών. Σε κάθε στάδιο η αντιπροσώπευση γίνεται πιο έμμεση, συνεπώς η δομή της στενεύει στην κορυφή. Κάθε ανώτερο επίπεδο έχει μεγαλύτερη εξουσία και λιγότερες υποχρεώσεις. Αυτό είναι λογικό, καθώς και το κόμμα και το κράτος αποτελούν ιεραρχικές δομές, δομές όπου η ροή της πληροφορίας ενισχύει την κορυφή.

Από τη βάση στην κορυφή φτάνουν αποκλειστικά πληροφορίες, από την κορυφή προς τη βάση έρχονται αποκλειστικά εντολές.

Καθώς όμως αλλάζουμε επίπεδο, η αντιπροσώπευση γίνεται πιο έμμεση, πιο ασταθής, πιο γενική και τείνει να αποκρύψει τις ιδιαίτερες αποκλίσεις και συγκρούσεις που κρύβονται ανάμεσα. Τείνει να τις ομαλοποιήσει, συγκαλύπτοντας ή καταπιέζοντάς τις. Εντάσεις οριζόντιες, ανάμεσα στα κατώτερα και τα ανώτερα πεδία αντιπροσώπευσης, αλλά και εντάσεις κάθετες, ανάμεσα στον κομματικό μηχανισμό της εφήμερης κυβέρνησης και τον κρατικό μηχανισμό της γραφειοκρατικής διοίκησης. Συγκρούσεις ανάμεσα στο κόμμα και την κυβέρνηση, το κόμμα και το κράτος, την κυβέρνηση και την κοινωνία.

Πέρα από τη βία, ο μηχανισμός εξουδετέρωσης των κοινωνικών συγκρούσεων, ο μηχανισμός σταθεροποίησης της ρητής εξουσίας είναι ο μηχανισμός αντιπροσώπευσης. Διότι οι κοινωνικές συγκρούσεις ξεπηδούν από την κοινωνική εκμετάλλευση, την καταπίεση και την αλλοτρίωση που αποτελούν συνάμα τις συνθήκες ύπαρξης της ολιγαρχίας. Τα διάφορα κομματικά κέντρα εξουσίας δεν μπορούν να διεκδικήσουν την κεντρική κρατική εξουσία στο όνομα των δικών τους μόνο συμφερόντων, ούτε η κρατική εξουσία μπορεί να ασκηθεί μόνο στο όνομά του κράτους. Διότι η εξουσία στοχεύει στην καθολική αντιπροσώπευση, Η εξουσία τείνει να επεκτείνεται, όπως θυμίζει ο Θουκυδίδης και ένα κράτος καταλαμβάνει όλο τον εσωτερικό πολιτικό χώρο απόφασης στα όρια που του επιβάλλουν τα άλλα κράτη.

Στα ολοκληρωτικά κράτη και τις μονοκομματικές δικτατορίες η αντιπροσώπευση γίνεται απόλυτη και αδιαμφισβήτητη, το κράτος και το κόμμα ταυτίζονται, οι εκλογές είναι νοθευμένες. Οι αντιφρονούντες διώκονται, κηρύσσονται «εχθροί του Λαού/Έθνους». Δηλαδή η καταμέτρηση είναι ψεύτικη. Και όμως γίνονται εκλογές. Μόνο στις παραδοσιακές κληρονομικές μοναρχίες, τις απολυταρχίες και τις θεοκρατίες δεν γίνονται εκλογές. Αυτό συμβαίνει διότι στις παραδοσιακές μοναρχίες, τις απολυταρχίες και τις θεοκρατίες η εξουσία πηγάζει από τον θεό. **Στις συνταγματικές μοναρχίες γίνονται εκλογές.**

Η ανάγκη αντιπροσώπευσης διατηρείται, έστω σαν τελετουργικό.

Στα φιλελεύθερα ολιγαρχικά κράτη η αντιπροσώπευση είναι εναλλασσόμενη ανάμεσα σε διακριτά κέντρα εξουσίας, το κράτος διακρίνεται από τα κόμματα και οι εκλογές είναι πραγματικές. Δηλαδή η καταμέτρηση είναι αληθής.

Σε όλες τις περιπτώσεις, το εκλογικό αποτέλεσμα νομιμοποιεί και ενεργοποιεί τη συμβολική ταύτιση των τριών πεδίων αντιπροσώπευσης, του εκλογικού σώματος, του κόμματος και του κράτους, σε μία ομάδα πολιτικής εξουσίας, το υπουργικό συμβούλιο.

Βέβαια, το εκλογικό αποτέλεσμα βγάζει Κοινοβούλιο, όχι κυβέρνηση. Η κυβέρνηση θα εκλεγεί από έναν ακόμη πιο στενό αριθμό προσώπων, τις ηγεσίες των εκλεγμένων κομμάτων. Έτσι, προσθέτοντας ένα ακόμη επίπεδο αντιπροσώπευσης, τέταρτο, σύμφυση των υπολοίπων τριών, φτάνουμε στον πραγματικό φορέα της πολιτικής εξουσίας, το υπουργικό συμβούλιο και τον πρωθυπουργό.

Που κυβερνούν κάθε υπήκοο ξεχωριστά εξ ονόματος μίας αφηρημένης γενικότητας, του «λαού», της οποίας η μόνη διαπιστωμένη και μετρήσιμη πράξη συμβαίνει άπαξ σε κάθε εκλογική αναμέτρηση μέσω μίας μειοψηφίας πραγματικών εκπροσώπων, των ψηφοφόρων, των οποίων η πραγματική πράξη, η ψήφος, θα συμψηφισθεί, θα γενικευθεί, θα μετατραπεί σε δεδομένο που νομιμοποιεί όλα τα επόμενα τέσσερα επίπεδα αντιπροσώπευσης.

Η κορυφή της πυραμίδας, το υπουργικό συμβούλιο αποτελεί την προσωρινή, ρητή κεφαλή του ιεραρχικού μηχανισμού του κράτους. Αυτοί είναι τα πραγματικά πρόσωπα που θα πάρουν τις πραγματικές πολιτικές αποφάσεις και θα ορίσουν τους νόμους που θα καθορίσουν τη ζωή της κοινωνίας.

Τι γίνεται όμως με την περίφημη διάκριση των εξουσιών; Πέρα από απλώς τυπική, δηλαδή περιγραφική, διάκριση των τομέων του κράτους και της εκάστοτε δικαιοδοσίας, δεν υφίσταται ουσιαστικά εν τοις πράγμασι. Ας ακούσουμε έναν, όχι

επαναστατικό, αλλά συντηρητικό θεωρητικό, τον Παναγιώτη Κονδύλη:

“Η διαμόρφωση τού θεσμού τού ύπουργικού συμβουλίου, τό όποιο στηρίζεται στην πλειοψηφία τού νομοθετικού σώματος και συνάμα ήγείται τής έκτελεστικής έξουσίας, υπέσκαπτε ήδη τόν χωρισμό τών έξουσιών [...] Η ισχυρότερη κομματική ήγεσία δεσπόζει έτσι στό κοινοβούλιο, αυτή έλέγχει τήν έκτελεστική έξουσία και αυτή επίσης ορίζει, άμεσα ή έμμεσα, τή σύνθεση και τίς δικαιοδοσίες τής δικαστικής. Οί έλεγχοι και οί ισορροπίες οφείλονται, άν ύφίστανται, πολύ περισσότερο στή λειτουργία τού ρητού ή σιωπηρού κομματικού παιγνιδιού παρά σε γενικές κι άφηρημένες θεσμικές και συνταγματικές ρυθμίσεις.”[ii]

Δεν χρειάζονται άλλες αποδείξεις γι’ αυτό από τα πρωτοσέλιδα όλων των εφημερίδων και το επίκαιρο πολιτικό «δράμα» της επιλογής της δικαστικής ηγεσίας. Είναι μια επιλογή της κυβέρνησης με τη συνδρομή της Βουλής, στην οποία το κυβερνών κόμμα κυριαρχεί.

Βλέπουμε πως οι εκλογές γίνονται ο μηχανισμός νομιμοποίησης και ενοποίησης δύο διακριτών, μα συμπληρωματικών, ιεραρχικών δομών. Του κράτους και του κόμματος. Είναι πυραμιδικές οργανώσεις, στις οποίες κάθε ανώτερο επίπεδο έχει και μεγαλύτερη εξουσία διατύπωσης εντολών και κάθε κατώτερο έχει μεγαλύτερη ευθύνη εκτέλεσης των εντολών. Δεν είναι οι μόνοι ιεραρχικοί μηχανισμοί στην σύγχρονη κοινωνία. Παρόμοια δομή έχουν οι ιδιωτικές καπιταλιστικές επιχειρήσεις, οι επιμέρους υπηρεσίες του κράτους, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι οικονομικοί τραπεζικοί μηχανισμοί.

Όμως, είναι οι μηχανισμοί που μονοπωλούν τη ρητή πολιτική εξουσία. Και λειτουργούν αλληλοσυμπληρωματικά, το μονοπώλιο εξουσίας του κράτους νομιμοποιείται από το ολιγοπώλιο αντιπροσώπευσης των κομμάτων. Είναι, επίσης, παρασιτικοί μηχανισμοί που αναπαράγουν τον εαυτό τους. Τέλος, είναι μηχανισμοί επεκτατικοί, των οποίων η δικαιοδοσία και η λειτουργία εκτείνεται ρητά πέρα από τα τυπικά όριά τους, μέχρι

να συναντήσουν κάποιο εξωτερικό όριο.

Αν συμφωνούμε με τα διδάγματα της ιστορικής εμπειρίας, μπορούμε να συμφωνήσουμε πως η παραπάνω περιγραφή είναι η περιγραφή ενός ολιγαρχικού πολιτεύματος. Ολιγαρχικές είναι οι δομές αντιπροσώπευσης, στενεύουν προς την κορυφή, μονοπωλιακή η κυβερνητική εξουσία και ιεραρχικοί οι μηχανισμοί που διεκδικούν αυτή την εξουσία.

Η δημοκρατία πού βρίσκεται;

Στη στιγμιαία ρίψη της ψήφου του κάθε ψηφοφόρου, μία κίνηση που ήδη εκπροσωπεί όχι μόνο τον ίδιο, αλλά και τη γενικότητα «λαός/Έθνος»; Γίνεται κατ' αυτό τον τρόπο το πολίτευμά μας δημοκρατία, δηλαδή εξουσία του δήμου, εξουσία των πολιτών;

Καταρχάς, τι σημαίνει «δημοκρατία»; Τι σήμαινε στην καταγωγή της η λέξη το έχει διατυπώσει ο Αριστοτέλης:

«Η δημοκρατία προέκυψε από την ιδέα ότι όσοι είναι ίσοι από κάποια άποψη είναι ίσοι απολύτως. Όλοι είναι εξίσου ελεύθεροι, επομένως ισχυρίζονται ότι όλοι είναι ελεύθεροι απολύτως ... Το επόμενο βήμα είναι όταν οι δημοκράτες, με το σκεπτικό ότι είναι όλοι ίσοι, ζητούν την ίση συμμετοχή σε όλα» (Πολιτικά, 1301a)

Συνεπώς εδώ έχουμε μία πρώτη διαφορά της δημοκρατίας από την ολιγαρχία. **Στη δημοκρατία, η ισότητα είναι προϋπόθεση της ελευθερίας.**

Ο Αριστοτέλης γνώριζε ότι η ελευθερία συνεπάγεται την ισότητα και η ισότητα την ελευθερία, όπως εξάλλου το γνώριζαν όλοι οι αρχαίοι. Παρομοίως οι ρήτορες. Ο Λυσίας θεωρεί χαρακτηριστικό στοιχείο της δημοκρατίας την ισότητα, «ίσον έχει άπαντας» (Λυσ. 2, 56) ενώ ο Αισχίνης αντιπαραθέτει την άδικη και άνιση πολιτεία, στην ίση και έννομον πολιτεία. Ο Ισοκράτης καταγγέλλει ως δεινότατον, ως το μεγαλύτερο κακό, την ανισότητα: «Γιατί θα ήταν το πιο φοβερό απ' όλα, ενώ η πόλη έχει δημοκρατικό καθεστώς αν δεν απολαμβάνουμε όλοι τα ίδια

δικαιώματα». (Ισοκ. Κατά Λοχίτου, 20)

Συναφής με αυτό είναι ο **Αριστοτελικός ορισμός του πολίτη**:

«Ο πολίτης δεν είναι πολίτης με κριτήριο το ότι είναι εγκατεστημένος σε έναν συγκεκριμένο τόπο [γιατί και μέτοικοι και δούλοι μοιράζονται (με τους πολίτες) έναν κοινό τόπο], ούτε (είναι πολίτες) αυτοί που (από όλα τα πολιτικά δικαιώματα) έχουν μόνο το δικαίωμα να εμφανίζονται στο δικαστήριο και ως εναγόμενοι και ως ενάγοντες [γιατί το δικαίωμα αυτό το έχουν και όσοι μοιράζονται (έναν τόπο) χάρη σε ειδικές συμφωνίες]. ... Με την ακριβέστερη σημασία της λέξης με τίποτε άλλο δεν ορίζεται τόσο ο πολίτης παρά με τη συμμετοχή του στις δικαστικές λειτουργίες και στα αξιώματα. ... Τι είναι λοιπόν ο πολίτης, από αυτά γίνεται φανερό· σε όποιον δηλαδή υπάρχει η δυνατότητα να μετέχει στην πολιτική και δικαστική εξουσία λέμε ότι είναι πια πολίτης της συγκεκριμένης πόλης και πόλη από την άλλη είναι, για να το πούμε γενικά, το σύνολο από τέτοια άτομα, που είναι αρκετό για την εξασφάλιση της αυτάρκειας στη ζωή τους». (Πολιτικά Γ' 1, 3-4/6/12).

Αυτός ο ορισμός είναι παρωχημένος, άραγε; Πάντως, διδάσκεται στη Γ' Λυκείου σήμερα. Ας δούμε και έναν ακόμη ορισμό της δημοκρατίας από τον Αριστοτέλη, που δεν διδάσκεται:

«η δημοκρατία υφίσταται όταν οι ελεύθεροι και οι άποροι που είναι πολλοί ασκούν την κυρίαρχη εξουσία, ενώ ολιγαρχία όταν ασκούν την κυρίαρχη εξουσία οι πλούσιοι που είναι λίγοι» (Πολιτικά Δ' 1290b).

Συνεπώς, στη δημοκρατία δεν υπάρχει συγκάλυψη και απόκρυψη της κοινωνικής σύγκρουσης, αλλά κοινωνικός έλεγχος του πλούτου και της οικονομίας. Ακόμη και στην αρχαιότητα, όταν το ζήτημα του οικονομικού ανταγωνισμού δεν έθετε υπό αμφισβήτηση την παραγωγική δομή ή την ιδιοκτησία, η δημοκρατία των ίσων είναι επίσης εναντίωση στην εξουσία των πλουσίων. Οι σύγχρονες δημοκρατικές μορφές, οι Κομμούνες, τα Εργατικά Συμβούλια, οι ελεύθερες κοινότητες βάθυναν το ζήτημα της πολιτικής ισότητας

ζητώντας την κοινωνική ισότητα όλων των ανθρώπων. Η αρχαία δημοκρατία κατέρρευσε λόγω της άρνησής της να καθολικεύσει τα δικαιώματα του πολίτη.

Τα ίσα δικαιώματα απέναντι στον νόμο περιλαμβάνουν, όπως είπαμε και το δικαίωμα απόφασης του νόμου (άρχειν) και το δικαίωμα επιβολής του νόμου (κρίνειν). Άρα, η ισότητα δεν αφορά μόνο την πολιτική εξουσία, αλλά και τη δικαστική. Στον Αριστοτέλη, η διαφορά μεταξύ δημοκρατικής και ολιγαρχικής πολιτείας βρίσκεται και στην άνιση κατανομή των δικαστικών εξουσιών ανάμεσα στους πολίτες.

«Τα πρώτα από αυτά είναι δημοκρατικά δικαστήρια, σε όσα δηλαδή οι δικαστές προέρχονται από όλους τους πολίτες [ή] εκδικάζουν όλα τα ζητήματα. Τα δεύτερα είναι ολιγαρχικά δικαστήρια, εφόσον οι δικαστές προέρχονται από μερικούς μόνο πολίτες για όλα τα ζητήματα» (Πολιτικά, 1301a).

Πώς κατανέμεται, όμως, η εξουσία κατά δίκαιο τρόπο αν υπάρχει ελευθερία και ισότητα των πολιτών; Στην ολιγαρχία, όλα τα δημόσια αξιώματα δίδονται με εκλογές. Στη δημοκρατία, λέει ο Αριστοτέλης τα περισσότερα δημόσια αξιώματα δίδονται κατά κανόνα με κλήρο ανάμεσα σε όλους. Όχι όλα τα δημόσια αξιώματα, αλλά αυτά που δεν χρειάζονται επιμέρους τεχνικές γνώσεις. Τα τεχνικά, όπως οι στρατηγοί, δίνονται με εκλογές. Στα διοικητικά σώματα που συστήνονται οι ρόλοι δίνονται εκ περιτροπής. Όλα όμως είναι άμεσα ανακλητά και πολύ περιορισμένης διάρκειας. Σε όλα η λήξη της θητείας σημαίνει λογοδοσία μπροστά στο σώμα των πολιτών.

Έτσι, εκ περιτροπής και με κλήρο, ο πολίτης κυβερνά και κυβερνάται δίχως να σχηματίζονται ξεχωριστοί, ανεξάρτητοι, μονοπωλιακοί ή ολιγοπωλιακοί μηχανισμοί εξουσίας όπως το κράτος και τα κόμματα. Έτσι, καλύπτονται τα κενά ανάμεσα στα πεδία της αντιπροσώπευσης, διότι δεν αποφασίζουν οι εκπρόσωποι, αποφασίζουν οι ενεργοί πολίτες, και οι αξιωματούχοι είναι προσωρινοί, εκ περιτροπής ή δια κλήρου, άμεσα ανακλητοί και με υποχρέωση λογοδοσίας στον δήμο – οι

αξιωματούχοι είναι λειτουργοί, όχι εκπρόσωποι. Ο Αριστοτέλης, που δεν έχει συμφέρον, ως φιλο-Μακεδόνας, να εξυμνήσει την Αθηναϊκή Δημοκρατία, επικροτεί την εξουσία του λαού ως τη λιγότερο διεφθαρμένη:

«Διότι ο λαός, έγινε μόνος του κυρίαρχος των πάντων και διευθύνει τα πάντα με τα ψηφίσματα και με τα δικαστήρια, όπου εξουσιαστής είναι ο λαός [...] Και σ' αυτό φαίνεται ότι ενέργησαν σωστά, διότι οι ολίγοι υπόκεινται ευκολότερα από τους πολλούς εις την εξαγοράν δια χρημάτων και λόγω εύνοιας» (Αθηναίων Πολιτεία, ΧΛΙ, 2)

Δύο πράγματα έχουν σημασία σε αυτό το απόσπασμα. Η παραδοχή ότι οι πολλοί διαφθείρονται πιο δύσκολα από τους λίγους, πράγμα που αποδεικνύει και η ιστορική εμπειρία. Και το ότι ο ενεργός, πραγματικός λαός, ο δήμος, αυτοκυβερνάται μέσω των δημοκρατικών θεσμών του. Αυτοί οι δημοκρατικοί θεσμοί του επιτρέπουν να εξουσιάζει ως αυτόνομος, αυτοτελής, αυτόδικος.

Αυτές οι διαφορές ανάμεσα στη δημοκρατία και την ολιγαρχία που είδαμε στους αρχαίους, τις συμερίζονται και οι νεώτεροι, όπως ο Ρουσσώ και ο Μοντεσκιέ. Είναι περίφημη η φράση του Ρουσσώ:

«Ο αγγλικός λαός νομίζει ότι είναι ελεύθερος. Απατάται οικτρά. Είναι ελεύθερος μόνο κατά τη διάρκεια εκλογής των μελών του κοινοβουλίου. Μόλις εκλεγούν είναι δούλος, δεν είναι τίποτε. Ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζεται τις σύντομες στιγμές της ελευθερίας του αποδεικνύει ότι αξίζει να τη χάσει. Η ιδέα των αντιπροσώπων είναι νεότερη. Προέρχεται από τη φεουδαρχία, το άδικο και παράλογο σύστημα όπου το ανθρώπινο είδος υποβαθμίζεται και το όνομα άνθρωπος εξευτελίζεται. [...] Στους Έλληνες, ό,τι έπρεπε να πράξει ο λαός το έπραττε μόνος του. Μετείχε σταθερά στις συνελεύσεις στην αγορά.»[iii]

Ως εδώ όλα καλά.

Μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το σημερινό καθεστώς δεν εμπίπτει στους κλασικούς ορισμούς της δημοκρατίας, αλλά της ολιγαρχίας. Γιατί όμως ονομάζεται

Αντιπροσωπευτική/Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, πράγμα που μας αναγκάζει να υιοθετήσουμε τον αντίθετο επιθετικό προσδιορισμό, δηλ. Άμεση Δημοκρατία;

Η διπροσωπία του σημερινού καθεστώτος είναι απαραίτητη για την νομιμοποίησή του. Δεν αποτελεί απόγονο της αρχαίας δημοκρατίας, ούτε καν της ρωμαϊκής ολιγαρχίας, που προσέφερε το προσφιλές πρότυπο στον ρεπουμπλικανισμό. Αποτελεί απόγονο του απολυταρχικού Κράτους και της Εκκλησιαστικής Ιεραρχίας, της οποίας ανέτρεψε την πρωτοκαθεδρία. Η διπροσωπία, η ιδεολογία, η διάσταση μεταξύ λόγου και πράξης αποτελεί ήδη στοιχείο του χριστιανικού φαντασιακού. Αποτελεί όμως και αποτέλεσμα των μεγάλων δημοκρατικών επαναστάσεων που ανάγκασαν το Κράτος να καλύψει τους μηχανισμούς του πίσω από διευρυμένες δομές αντιπροσώπευσης. Η εκ θεού νομιμοποίηση έπρεπε να γίνει εκ λαού, δίχως ωστόσο ο λαός να αποκτήσει την εξουσία – συνεπώς έπρεπε να γίνει εμμέσως, δια της αναγωγής της ζώσας κοινωνίας στην αφηρημένη (αν)ιστορική γενικότητα «Έθνος».

Ας δούμε κάποια δομικά αντιδημοκρατικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης φιλελεύθερης ολιγαρχίας:

- Ο διαχωρισμός Εξουσίας – Κοινωνίας μέσω της ταύτιση Εξουσίας – Κράτους. Αυτό τυποποιείται με εκλογή μη ανακλητών αντιπροσώπων, το μονοπώλιο της βίας και της φορολογίας, και τον διαχωρισμό μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού. Με το δημόσιο να αποδίδεται στο Κρατικό και το ιδιωτικό να απομένει η μόνη σφαίρα δικαιοδοσίας του πολίτη.
- Ο διαχωρισμός Ισότητας – Ελευθερίας, που αποτελεί κατάλοιπο της μεσαιωνικής θέσμησης. Στον Μεσαίωνα υπάρχουν 'ελευθερίες' όχι ελευθερία, δηλώνουν τα προνόμια των ιεραρχημένων τάξεων.
- Έπεται ο διαχωρισμός της Ελευθερίας σε θετική και Αρνητική, θεμέλιο του πολιτικού φιλελευθερισμού. Σημαίνει την ταύτιση της Κρατικής εξουσίας με την πρώτη, την ταύτιση της Κοινωνίας «των πολιτών» με την δεύτερη. Οδηγεί στη νομιμοποίηση της θετικής ελευθερίας στη βάση

της ανισότητας κράτους – κοινωνίας, και την αντίθετη νομιμοποίηση της Αρνητικής στη βάση της ισότητας απέναντι στον νόμο = ισότητα φαινομενική και τυπική.

- Η διαπλοκή των διάφορων φορέων εξουσιών, είτε τυπικών, είτε άτυπων και συνέργια με τους μηχανισμούς του κεφαλαίου. Ιδιωτικοποίηση, μέσω της κρατικής ιδιοποίησης, του δημοσίου πλούτου με παραχώρησή του στις εκμεταλλευτικές επιχειρήσεις. Η πλήρης αδιαφάνεια της λήψης αποφάσεων.
- Η επιδίωξη της κυριαρχίας επί της φύσης και της καταστροφής του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος μέσω της αναπτυξιακής χίμαιρας.

Και όμως, αυτό το καθεστώς επιμένει να λέγεται «Δημοκρατία». Γιατί; Γιατί αν το απειλεί κάτι, είναι η δημοκρατία. Η άμεση δημοκρατία. Η οποία δεν είναι ουτοπία αλλά ένα εφικτό πολίτευμα με πολιτικούς θεσμούς. Θεσμούς που επιτρέπουν τη συμμετοχή του καθενός, την αυτοκυβέρνηση, την αυτονομία. Έτσι φωτίζονται οι τρεις αντιθέσεις που εντοπίζει ο Καστοριάδης ανάμεσα στη δημοκρατία και την ολιγαρχία:

- Η κοινωνία ενάντια στους αντιπροσώπους.
- Η κοινωνία ενάντια στους ειδήμονες [της πολιτικής].
- Η κοινωνία ενάντια στο Κράτος.

Είναι τρία σημεία σύγκρουσης ανάμεσα στο δημοκρατικό πρόταγμα και τις δομές του καθεστώτος, μίας σύγκρουσης που συνεχίζεται και σήμερα. Ανάμεσα σε αυτές τις αντιθέσεις υπάρχουν προσπάθειες αναδημιουργίας του ελεύθερου δημόσιου χώρου και του ελεύθερου δημόσιου χρόνου. Σε διάφορα επίπεδα, από τη δημιουργία ενός ελεύθερου κοινωνικού κλειστού χώρου, μέχρι τις καταλήψεις δημόσιων χώρων, έως και τη δημιουργία πραγματικών δημοκρατικών θεσμών αυτοκυβέρνησης, όπως συμβαίνει π.χ. στη Ροζάβα.

Αυτές οι προσπάθειες βρίσκονται εξ ορισμού σε θέση σύγκρουσης με το κρατικό και ιδιωτικό κεφαλαιουχικό μονοπώλιο των όρων της ζωής. Υπάρχει ένα **όριο ημιαπόσχισης**, όπως λέει η Κριστίν

Ρος, πέραν του οποίου η σύγκρουση γίνεται μετωπική και ανατρεπτική. Η δημοκρατική παιδεία, πάνω στην αξιακή βάση της ισότητας, της ελευθερίας και της αυτονομίας, σήμερα μπορεί βιωματικά να αποκτηθεί μόνο στα κοινωνικά κινήματα που αναδύονται.

Κάποιοι θέτουν το ζήτημα της κλίμακας, του μεγέθους. Μα το μέγεθος τίθεται αυτή τη στιγμή στην κλίμακα του κυρίαρχου Έθνους-Κράτους. Στη μορφή του Κράτους αναλογεί το σχήμα της πυραμίδας και τα όρια δικαιοδοσίας του αντιστοιχούν στη βάση της. Αντιθέτως, σε μία άμεση δημοκρατία ταιριάζει το οριζόντιο δίκτυο, που μπορεί να δημιουργήσει ομοσπονδίες και δομές εύρους δίχως να καταργεί την αυτονομία των πυρηνικών πολιτικών οντοτήτων. Η σύγχρονη εμπειρία π.χ. στα ψηφιακά δίκτυα έχει δείξει πως το οριζόντιο δίκτυο είναι πιο αποτελεσματικό από την κάθετη πυραμίδα, καθώς δεν έχει τη σπατάλη ενέργειας και χρόνου που απαιτεί η μεταφορά και η επιβολή της εκτέλεσης άνωθεν εντολών. Όπως έλεγε ο Καστοριάδης,

«Αν οι πολίτες επιθυμούν τη δημοκρατία, η κοινότητα θα μπορούσε να διαιρεθεί σε επιμέρους τμήματα μέχρι να γίνει συμβατή με τις ανάγκες της άμεσης δημοκρατίας.» [iv]

Ενώ υπενθύμιζε τις δυνατότητες των σύγχρονων τηλεπικοινωνιών: «Πρέπει να ξανασκεφτούμε την υλική οργάνωση της άμεσης δημοκρατίας λαμβάνοντας υπόψιν τη σύγχρονη τεχνολογία.» [v]

Σήμερα οι δυνατότητες αλληλόδρασης είναι πολλαπλές και ήδη δημιουργούν ένα πεδίο δυνητικής (virtual) ή εικονικής κοινωνικοποίησης που διάφορα κινήματα έχουν εκμεταλλευτεί. Τα νέα ζητήματα που τίθενται αφορούν τη σύνδεση του τοπικού με το παγκόσμιο, του ατομικού με το συλλογικό και του άμεσου με το μεσολαβημένο. Η πολιτική απαιτεί τη σωματική συμμετοχή, αλλά η φωνή αυτού του σώματος πλέον έχει παγκόσμια εμβέλεια.

Ας ακολουθήσουμε αυτή την προτροπή. Ας ξανασκεφτούμε. Ας ξαναρχίσουμε τη συζήτηση χωρίς να περιμένουμε έτοιμους σχεδιασμούς προς ψήφιση. Οι παραπάνω διαπιστώσεις δεν μας

αφήνουν άλλοθι. Οι αμεσοδημοκρατικές κοινότητες στην Τσιάπας και τη Ροζάβα και οι αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις των κοινωνικών κινημάτων δεν μας αφήνουν άλλοθι.

Η δημοκρατία είναι εφικτή. Αν την επιθυμούμε. Γιατί να την επιθυμούμε; Για να έχουμε την ελευθερία και την ευθύνη της ζωής μας.

Τι να την κάνουμε τη ζωή μας; Σίγουρα, αυτή είναι μια ερώτηση στην οποία πρέπει να απαντήσουμε εμείς οι ίδιοι. Πρώτα, όμως, πρέπει να αποκτήσουμε το δικαίωμα της απόφασης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[i] Στις 27/5/2019

[ii] Π. Κονδύλης, «Εισαγωγή», στο βιβλίο του Σ. ντε Μοντεσκιέ, Το Πνεύμα των Νόμων, τ. Α', εκδ. Γνώση

[iii] Ζ.Ζ. Ρουσσώ, Το Κοινωνικό συμβόλαιο, Βιβλίο ΙΙΙ, κεφ. 15

[iv] Κ. Καστοριάδης, Η Ελληνική Ιδιαιτερότητα, τ. Β', εκδ. Κριτική, σ. 175

[v] Ό.π. σ. 168

* Το παρόν κείμενο αποτέλεσε την εισήγηση του Αλέξανδρου Σχισμένου στο διήμερο εκδηλώσεων της Βαβυλωνίας "Ο Κόσμος Ανάποδα" στην εκδήλωση με τίτλο «**Η Άμεση Δημοκρατία ως Πολίτευμα**», 09/06/19.

Σταματήστε να αναρωτιέστε: Να

τι να ψηφίσουμε στις εκλογές

του Γιώργου Κτενά

Κάθε κοινωνική τάξη πραγμάτων διασφαλίζει τη θέση της, σχηματίζοντας μία συγκεκριμένη ψυχική δομή σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Στοιχειοθετείται ιστορικά πως στις ταξικές κοινωνίες η άρχουσα τάξη στηρίζεται στην εκπαίδευση και στον θεσμό της οικογένειας για να διατηρηθεί, δημιουργώντας τις κατάλληλες μορφές χαρακτήρα. Με τα πρότυπα του από έδρας εκπαιδευτικού και του πατερφαμίλια να κυριαρχούν, αποτελεί συγκεκριμένη και σταθερή ψυχική δομή η ανάγκη κάθετης μορφής οργάνωσης και λειτουργίας. Τόσο σε επίπεδο καθημερινότητας, όσο και με την ύπαρξη εξουσιαστικού κράτους που τροφοδοτούν οι κυβερνήσεις. Τις οποίες, βέβαια, έχουμε τη “δυνατότητα” να εκλέγουμε, ψηφίζοντας κάθε τέσσερα χρόνια.

Η ψήφος στις εκλογές, όμως, δεν εκφράζει μία άποψη. Ο ρόλος της είναι να αναθέσει μία εντολή. Με την ανάθεση της εξουσίας να συναντιέται τόσο στο δημόσιο όσο και στο αστικό δίκαιο. Σε αντίθεση με το αστικό δίκαιο όμως, η κοινοβουλευτική εντολή (δημόσιο δίκαιο) δίνεται εν λευκώ. Οι υποψήφιοι δεν δεσμεύονται για τίποτα και διατηρούν την εξουσία τους χωρίς να λογοδοτούν ποτέ. Στην ουσία δηλαδή η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δεν λειτουργεί –είναι μη δημοκρατία.

Μία σκέψη που εκφράζει ο Ρουσσώ στο Κοινωνικό Συμβόλαιο, αναφέρει πως οι Άγγλοι είναι ελεύθεροι μόνο μία φορά κάθε πέντε χρόνια: Όταν ψηφίζουν. Με την ευχή ο Γαλλοελβετός φιλόσοφος να μην είχε πρόβλημα, αν μπορούσε να το μάθει, θα συμπληρώσουμε τη σκέψη του: Ούτε τότε οι πολίτες είναι ελεύθεροι. Γιατί στις εκλογές δεν αναθέτουν την κοινοβουλευτική εντολή στους άξιους, αλλά σε εκείνους που έχουν αναδείξει τα κομματικά επιτελεία, τα ΜΜΕ, τα κέντρα εξουσίας κλπ.

Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία αποτελεί μία νεωτερική ιδέα (το

αντιπροσωπευτικό καθεστώς εμφανίστηκε στη μεσαιωνική Δύση), που στη βάση της έχει την πολιτική ετερονομία.

Η μοναδική δημοκρατία που μπορεί να είναι αποδεκτή, είναι εκείνη που βάζει τον αυτόνομο άνθρωπο στο επίκεντρο της αφηγηματικής βαρύτητας: Η άμεση δημοκρατία.

Πώς μπορεί να υπάρξει; Καταργώντας τα παρασιτικά τμήματα της κοινωνίας, καταρρίπτοντας την κυριαρχούσα αντίληψη του ανταγωνισμού-πρωταθλητισμού, εκλέγοντας αιρετούς και άμεσα ανακλητούς αξιωματούχους, δημιουργώντας τοπικές αυτόνομες οργανώσεις κλπ. Το μόνο που χρειάζεται για να στρίψουμε το τιμόνι της ζωής μας στην πλευρά που θέλουμε, είναι να βάλουμε πάνω του τα χέρια μας.

Πολλές φορές όταν εκφράζονται τέτοιες απόψεις, δημιουργείται μία λανθασμένη αντίληψη έχθρας για την ψήφο. Και, σχεδόν πάντα, μπαίνει το ίδιο ερώτημα: «Ωραία, τότε τι να ψηφίσουμε;».

Ξεκάθαρα, λοιπόν: Δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα με την ψήφο. Κάθε άλλο μάλιστα, καθώς κατακτήθηκε με πολλές θυσίες και δεν ήταν πάντοτε δεδομένη για όλους. Για αυτό χρειάζεται να την αναδείξουμε περαιτέρω και όχι να την αλλοτριώσουμε μέσω της ψευτο-ανάθεσης και της ενσωμάτωσης. Το ερώτημα, στη σωστή του βάση, δεν είναι το «Τι να ψηφίσουμε», αλλά «Πότε πρέπει να ψηφίσουμε». Και η απάντηση είναι το ίδιο ξεκάθαρη: Κάθε μέρα, με τον τρόπο ζωής μας.

Στηρίζοντας και συμμετέχοντας στους πυρήνες νέας νοηματοδότησης του ατομικού και συλλογικού φαντασιακού, που αρχίζουν από το πώς θα σβήσουμε το τσιγάρο όταν είμαστε στην εξοχή και συνεχίζουν μέχρι τις κάθε λογής δομές αυτοδιαχείρισης, παρέμβασης στην κοινωνία. Από τις πορείες ενάντια στις εξορύξεις στην Ήπειρο, μέχρι εκείνες για τη δολοφονία του Ζακ και το Pride που πλησιάζει.

Ας σταματήσουμε να αναρωτιόμαστε, λοιπόν, και ας στηρίξουμε

καθημερινά το κόμμα της νέας κοινωνίας που γεννιέται, προκειμένου να δημιουργήσουμε το νέο κοινωνικό φαντασιακό που έχουμε ανάγκη.

Χάνα Άρεντ: Η Κουλτούρα της Αντιπροσώπευσης βοηθάει την Ακροδεξιά

Hettie O'Brien

Το 1963, έχοντας δραπετεύσει από τη Γερμανία για τη Νέα Υόρκη, η πολιτική φιλόσοφος Χάνα Άρεντ έγραψε ότι: “κανείς δε θα μπορούσε να ονομάζεται ούτε ευτυχισμένος ούτε ελεύθερος χωρίς να συμμετέχει και να κατέχει ένα μερίδιο στη δημόσια εξουσία”. Αν ήταν ζωντανή και έβλεπε το Brexit, τη θέση κυριαρχίας του Ντόναλντ Τραμπ και την εκλογή του Ζάϊρ Μπολσονάρο, πιθανότατα η Άρεντ να θρηνούσε για την αμείωτη πίστη των φιλελεύθερων στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Η ανάλυση της Άρεντ για τη σύγχρονη δημοκρατία έχει ως σημείο εκκίνησης τη Γαλλική και την Αμερικανική Επανάσταση. Το πνεύμα που ενέπνευσε αυτές τις επαναστάσεις χάθηκε, προς απογοήτευση της Άρεντ, στους επόμενους αιώνες. Οι σύγχρονοι πολίτες έχασαν τις πολιτικές τους ελευθερίες· εκεί όπου κέρδισαν πολιτικές ελευθερίες και εκλεγμένα κόμματα, παραχώρησαν την εξουσία του να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική διακυβέρνηση. Όπως έγραψε η Άρεντ, “η πολιτική ελευθερία, γενικά μιλώντας, σημαίνει το δικαίωμα να συμμετέχεις στη διακυβέρνηση ή δε σημαίνει τίποτα”. Δεν ήταν αρκετό, σκέφτηκε, να ακολουθείται κυρίως ένα χομπσιανό σχέδιο, κατά το οποίο οι άνθρωποι μεταθέτουν τις δυνάμεις της αυτοδιαχείρισης σε έναν κυρίαρχο θεσμό, ο οποίος δρα στο όνομα τους.

Η απογοήτευσή της για την αντιπροσωπευτική δημοκρατία προήλθε από την προσωπική της εμπειρία. Η Άρεντ, μια Εβραία που είχε βιώσει την άνοδο του εθνικοσοσιαλισμού στη Γερμανία, αναγνώρισε πώς η δημόσια δυσπιστία μέσα σε ένα σύστημα αντιπροσωπευτικών κομμάτων δημιούργησε το γόνιμο έδαφος για μια “νοοτροπία των μαζών”, που στοχοποιούσε τους περιθωριοποιημένους. Αντί του να περιορίζει τον εξτρεμισμό ή να προστατεύει τις πολιτικές μειονότητες, η Άρεντ θεώρησε την αντιπροσωπευτική δημοκρατία ως μέρος του προβλήματος. Περιορίσε τα συμφέροντα των πολιτών στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς να προσφέρει βήμα για να ακούγονται οι γνώμες των άλλων ή να διαμορφώνονται δημόσια ιδέες. Σε μία κοινοβουλευτική δημοκρατία, η μόνη αρένα πολιτικής έκφρασης είναι η κάλπη -ένα αμβλύ εργαλείο που εγκλωβίζεται στην τυραννία της πλειοψηφίας.

Ως απάντηση σε αυτές τις ανεπάρκειες, η Άρεντ εξέλιξε ένα δικό της μοντέλο, αυτό της **δημοκρατίας των συμβουλίων**. Η ιδέα της ήταν απλή: οι ντόπιοι θα συναντιούνται σε συνελεύσεις για να συζητούν τις πολιτικές υποθέσεις και να εκλέγουν άτομα που θα εκπροσωπούν τα συμφέροντά τους στα ανώτερα συμβούλια.

Αυτές οι ιδέες ήταν εμπνευσμένες από την Αθηναϊκή Δημοκρατία, όπου οι πολίτες συνδιαλέγονταν για την πολιτική στη δημόσια σφαίρα της πόλης-κράτους. Στην Αθήνα αυτό ήταν το μέρος για τις πολιτικές υποθέσεις, ενώ ο οίκος -το σπίτι- αποτελούσε την ιδιωτική σφαίρα της οικογένειας, των γυναικών και των σκλάβων. “Ο μόνος αναγκαίος υλικός παράγοντας στην παραγωγή της εξουσίας είναι η συμβίωση των ανθρώπων”, υπογράμμισε η Άρεντ στο βιβλίο της *Η ανθρώπινη κατάσταση*, το 1958, και η πόλη-κράτος είναι “παραδειγματική για όλη τη δυτική πολιτική οργάνωση”.

Η Άρεντ είχε κάποια ζωντανά παραδείγματα για τη δημοκρατία των συμβουλίων. Στρεφόταν προς την Παρισινή Κομμούνια, τα Ρωσικά Σοβιέτ του 1905 και του 1917 και τα αυθόρμητα Συμβούλια του 1956 κατά την Ουγγρική Επανάσταση. Τέτοιου είδους εγχειρήματα αποτέλεσαν για την ίδια οι ιδανικές μορφές, διαμορφωμένες σε εποχές όπου η συμμετοχή ήταν ζήτημα ζωής ή θανάτου. Όπως

σημειώνει κριτικά η Margaret Canovan, “ασυνήθιστες πολιτικές τέτοιου είδους... (είναι) εξαιρέσεις και ποτέ δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα ολοκληρωμένο υποκατάστατο για την κοινότυπη πολιτική των συμφερόντων”. Κατά την επανάσταση ή τον πόλεμο, η πολιτική λαμβάνει έναν επείγων χαρακτήρα, που δεν μπορεί να επαναληφθεί. Η πρόκληση αυτή εγγυάται ότι πολίτες κάθε είδους θα συμμετάσχουν στην καθημερινή πρακτική της δημοκρατίας.

Η κεντρική ανησυχία της Άρεντ ήταν ότι η αντιπροσωπευτική δημοκρατία ήταν πάντοτε ασταθής και ανεπαρκής. Από τότε που έγραψε το *Για την επανάσταση*, το 1963, η θεωρία της για τη δημοκρατία των συμβουλίων έμεινε στην αφάνεια. Αντί αυτού, οι ακαδημαϊκοί και οι δημοσιογράφοι, προτιμούν να επικεντρώνονται στο, πιο εσωτερικά συνεκτικό, τόξο του δημοφιλούς της έργου πάνω στον ολοκληρωτισμό. Παρ’ όλα αυτά, τα επιχειρήματά της για μια δημοκρατία των συμβουλίων ήταν προφητικά. Η μακρόχρονη διορατικότητα της Άρεντ δεν συνίστατο στο να παραδώσει μία τέλεια θεωρία. Περισσότερο ήταν να διαγνώσει τα προβλήματα, από τα οποία πάσχει ακόμα η αντιπροσωπευτική δημοκρατία στις μέρες μας.

Το παρόν αποτελεί απόσπασμα του κειμένου της Hettie O’Brien.

Πηγή: **Versobooks**.

Μετάφραση: **Γιώργος Πουλόπουλος**

Ο Ζακ Ρανσιέρ για τα Κίτρινα Γιλέκα

Ζακ Ρανσιέρ

Πρώτη δημοσίευση στο *Analyse Opinion Critique*. Μετάφραση από

Verso.

Οι αρετές του μη εξηγήσιμου – σχετικά με τα Κίτρινα Γιλέκα

Να εξηγήσουμε τα Κίτρινα Γιλέκα; Μα τι υποτίθεται ότι πρέπει να εξηγήσουμε; Να διατυπώσουμε τους λόγους για τους οποίους συμβαίνουν πράγματα τα οποία δεν περιμέναμε; Στην πραγματικότητα, σπάνια λείπουν τέτοιου είδους λόγοι. Και μάλιστα υπάρχουν άφθονοι λόγοι ώστε να εξηγήσει κανείς το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων: η ζωή στις περιοχές της περιφέρειας, τις εγκαταλειμμένες από τη συγκοινωνία και τις δημόσιες υπηρεσίες και στερημένες από τοπικά μαγαζιά, η κούραση από τις μακρές μετακινήσεις από και προς τη δουλειά, η εργασιακή ανασφάλεια, οι ανεπαρκείς αμοιβές ή οι μη αξιοπρεπείς συντάξεις, η χρεωμένη ύπαρξη, η δυσκολία να τα βγάζεις πέρα...

Υπάρχουν, σίγουρα, πολλοί λόγοι που κάποιος υποφέρει. Αλλά το να υποφέρεις είναι ένα πράγμα, ενώ το να πάψεις πια να υποφέρεις είναι κάτι εντελώς διαφορετικό. Είναι μάλλον το αντίθετο. Έτσι οι πλευρές του πόνου, του να υποφέρει κανείς, οι οποίες σημειώνονται για να εξηγήσουν την εξέγερση, θα μπορούσαν εξίσου να παρατεθούν για να εξηγήσουν την απουσία του: **τα άτομα που υπόκεινται σε τέτοιες συνθήκες ύπαρξης δεν έχουν κανονικά τον χρόνο ή την ενέργεια για να εξεγερθούν.**

Αυτό το κίνημα, το οποίο διέψευσε όλες τις προσδοκίες, δεν συνδέεται με διαφορετικούς λόγους από ό,τι με εκείνους που τροφοδοτούν τη φυσιολογική τάξη των πραγμάτων. Οι λόγοι πίσω από το κίνημα ήταν, επίσης, λόγοι που εξηγούσαν την ακινησία.

Οι λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι κινητοποιούνται αποτελούν εξίσου λόγους για τους οποίους δεν κινητοποιούνται. Το γεγονός αυτό δεν αποτελεί μια απλή αντίφαση αλλά, πολύ περισσότερο, την καρδιά της ερμηνευτικής λογικής. Δεν συνέβη τίποτα που δεν ήταν ήδη γνωστό, κάτι το οποίο οδηγεί εκείνους που κλίνουν προς τη Δεξιά να συμπεραίνουν πως αυτό το κίνημα δεν είχε λόγο ύπαρξης, ενώ εκείνους που κλίνουν προς την

Αριστερά να θεωρούν πως είναι απολύτως δικαιολογημένο -αλλά ότι δυστυχώς συνέβη σε κακή χρονική στιγμή και καθοδηγείται από τους λάθος ανθρώπους με λάθος τρόπο.

Όπως πάντα, υπάρχουν οι ίδιες δύο σχολές σκέψης: εκείνοι οι οποίοι δεν γνωρίζουν γιατί οι άνθρωποι κινητοποιούνται κι εκείνοι οι οποίοι γνωρίζουν για λογαριασμό τους.

Ορισμένες φορές θα έπρεπε να κοιτάμε τα πράγματα από την ανάποδη πλευρά: ξεκινώντας ακριβώς από το γεγονός ότι εκείνοι οι οποίοι εξεγείρονται δεν έχουν περισσότερο λόγο να το κάνουν απ' όσο να μην το κάνουν -και συχνά ακόμη λιγότερο. Κι από αυτό το σημείο εκκίνησης, να μην ψάχνουμε τους λόγους εκείνους που μας επιτρέπουν να φέρνουμε τάξη σε αυτή την αταξία, αλλά περισσότερο να ψάξουμε τι μας λέει αυτή η αταξία για την κυρίαρχη τάξη των πραγμάτων και την τάξη των επεξηγήσεων, που συνήθως τη συνοδεύει.

Περισσότερο από κάθε άλλο κίνημα τα τελευταία χρόνια, το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων είναι η δράση των ανθρώπων που κανονικά δεν κινητοποιούνται: ούτε εκπρόσωποι συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων ούτε ομάδες γνωστές που παραδοσιακά αγωνίζονται. Άντρες και γυναίκες μέσης ηλικίας σαν αυτούς που συναντούμε κάθε μέρα στον δρόμο, στα εργοτάξια και στα πάρκινγκ, που το μόνο διακριτικό τους σημάδι είναι ένα ένδυμα που κάθε οδηγός είναι απαραίτητο να κατέχει. Αυτό που τους έθεσε σε κίνηση ήταν το πιο πεζό, το πιο γειωμένο από όλα τα ζητήματα, η τιμή των καυσίμων: ένα σύμβολο της αφοσίωσης αυτής της μάζας στην κατανάλωση που ανακατεύει το στομάχι των διακεκριμένων διανοούμενων· επίσης, ένα σύμβολο της κανονικότητας στην οποία βασίζεται ο ήρεμος ύπνος των ηγεμόνων μας: αυτή η σιωπηλή πλειοψηφία, φτιαγμένη από διασκορπισμένα άτομα χωρίς καμία μορφή συλλογικής έκφρασης, χωρίς άλλη φωνή ή ψήφο εκτός από αυτό που μετράται κατά καιρούς στις δημοσκοπήσεις ή στα εκλογικά αποτελέσματα.

Οι εξεγέρσεις δεν έχουν λόγους· έχουν όμως λογική. Κι αυτή

συνίσταται ακριβώς στο σπάσιμο των πλαισίων, μέσα στα οποία οι λόγοι για τάξη ή αταξία -και οι άνθρωποι που βρίσκονται σε μια θέση να τα κρίνουν αυτά- γίνονται κανονικά αντιληπτοί. Αυτά τα πλαίσια είναι πρώτα και κύρια χρήσεις του χώρου και του χρόνου. Ιδιαίτερα, τα «απολίτικα» αυτά Κίτρινα Γιλέκα, στον οποίων την ακραία ιδεολογική ποικιλομορφία δίνεται έμφαση, έχουν υιοθετήσει τη μορφή δράσης των οργισμένων νέων του κινήματος των «Πλατειών», μια μορφή την οποία οι ίδιοι οι εξεγερμένοι φοιτητές έχουν δανειστεί από τους απεργούς εργάτες: την κατάληψη.

Η πράξη της κατάληψης σημαίνει το να επιλέγει κανείς να διεκδικεί την παρουσία του ως μια κοινότητα που αγωνίζεται σε έναν συνηθισμένο τόπο, που έχει εκτραπεί όμως, από τη συνηθισμένη χρήση του: τη διαδικασία της παραγωγής, την κυκλοφορία ή οτιδήποτε άλλο. Τα Κίτρινα Γιλέκα διάλεξαν τους οδικούς κόμβους, αυτούς τους **μη-τόπους** τους οποίους διασχίζουν καθημερινά οι ανώνυμοι οδηγοί. Εκεί εγκαθιστούν το προπαγανδιστικό τους υλικό και αυτοσχέδιες καλύβες, όπως ακριβώς έκαναν οι ανώνυμες ομάδες ανθρώπων στις κατειλημμένες πλατείες τα τελευταία δέκα χρόνια.

Ακόμη, η πρακτική της κατάληψης σημαίνει τη δημιουργία μιας συγκεκριμένης χρονικότητας: ενός χρόνου επιβραδυσμένου σε σχέση με τη συνηθισμένη δραστηριότητα, και άρα, ενός χρόνου που έχει αφαιρεθεί από την καθιερωμένη τάξη των πραγμάτων· αλλά παράλληλα, ενός χρόνου που έχει επιταχυνθεί από τις δυναμικές μιας δραστηριότητας, η οποία αναγκάζει σε συνεχείς απαντήσεις σε προκλήσεις για τις οποίες οι άνθρωποι δεν είναι προετοιμασμένοι. Αυτή η διπλή εναλλαγή του χρόνου αλλάζει τις κανονικές ταχύτητες της σκέψης και της πράξης. Την ίδια στιγμή, μετασχηματίζει την ορατότητα των πραγμάτων και την αίσθηση του τι είναι δυνατό. Πράγματα τα οποία υπομένονταν παθητικά αποκτούν μια νέα ορατότητα ως αδικίες.

Η απόρριψη ενός ορισμένου φόρου γίνεται συνείδηση ενός άδικου φορολογικού συστήματος κι έπειτα συνείδηση της παγκόσμιας αδικίας μιας πλανητικής τάξης. Όταν μια συλλογικότητα ίσων

διακόπτει τη συνήθη πορεία του χρόνου και ξεκινάει να τραβά ένα συγκεκριμένο νήμα -σήμερα ο φόρος στο πετρέλαιο, στο πρόσφατο παρελθόν η επιλογή των πανεπιστημίων, οι συντάξεις ή οι μεταρρυθμίσεις στον εργατικό νόμο- ολόκληρος ο στενός ιστός των αδικιών, που δομούν την παγκόσμια τάξη ενός κόσμου που κυβερνάται βάσει του νόμου του κέρδους, αρχίζει να ξηλώνεται.

Δύο κόσμοι αντιτίθενται ο ένας στον άλλον, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ συγκεκριμένων αιτημάτων και της κεντρικής λογικής του κινήματος. Το διαπραγματεύσιμο γίνεται μη διαπραγματεύσιμο. Η διαπραγμάτευση συνεπάγεται αποστολή αντιπροσώπων. Αλλά τα Κίτρινα Γιλέκα, τα οποία προέρχονται από τη «βαθιά Γαλλία», για την οποία ακούμε συχνά ότι είναι ευαίσθητη στις αυταρχικές σειρήνες του «λαϊκισμού», έχουν υιοθετήσει τις **αξιώσεις της ριζοσπαστικής οριζοντιότητας**, η οποία θεωρείται χαρακτηριστική μεταξύ των νέων, ρομαντικών αναρχικών του κινήματος Occupy και της ZAD.

Δεν μπορεί να υπάρξει καμία διαπραγμάτευση μεταξύ των συνελεύσεων ίσων ανθρώπων και των διευθυντών μιας ολιγαρχικής εξουσίας. Αυτό σημαίνει πως μια συγκεκριμένη διεκδίκηση θριαμβεύει απλώς και μόνο εξαιτίας του φόβου των τελευταίων, αλλά επίσης ότι η ικανοποίησή της αντιμετωπίζεται ως κοροϊδία σε σχέση με το τι «επιθυμεί» η εξέγερση βάσει της παρούσας ανάπτυξής της: **ένα τέλος στην εξουσία των «αντιπροσώπων», αυτών που σκέφτονται και δρουν για τους άλλους.**

Είναι αλήθεια ότι η επιθυμία αυτή μπορεί από μόνη της να λάβει τη μορφή ενός αιτήματος: το γνωστό δημοψήφισμα με «πρωτοβουλία πολιτών»[1]. Αλλά και μια λογική διεκδίκηση σαν αυτή στην πραγματικότητα κρύβει τη ριζική αντίθεση μεταξύ δύο ιδεών περί δημοκρατίας. Από τη μία πλευρά, η επικρατούσα ολιγαρχική αντίληψη: το μέτρημα ψήφων υπέρ και κατά σε απάντηση ενός τιθέμενου ερωτήματος. Από την άλλη, η δημοκρατική αντίληψη: η συλλογική δράση που διακηρύσσει και επιβεβαιώνει την ικανότητα του καθενός να διατυπώνει τα ερωτήματα μόνος του. Διότι δημοκρατία δεν σημαίνει απλώς την πλειοψηφική επιλογή των ατόμων. Είναι η δράση που υλοποιεί την ικανότητα του καθενός,

την ικανότητα αυτών που δεν έχουν «αρμοδιότητα», να νομοθετεί και να κυβερνά.

Οι εξεγέρσεις πάντοτε μένουν στη μέση

Μεταξύ της εξουσίας των ίσων και των ανθρώπων που είναι «αρμόδιοι» να κυβερνούν ίσως θα υπάρχουν πάντα συγκρούσεις, διαπραγματεύσεις και συμβιβασμοί. Αλλά πίσω από αυτά, παραμένει η άβυσσος μιας μη διαπραγματεύσιμης σχέσης μεταξύ της λογικής της ισότητας κι εκείνης της ανισότητας.

Γι' αυτόν τον λόγο οι εξεγέρσεις μένουν πάντοτε ημιτελείς προς μεγάλη δυσαρέσκεια ή μεγάλη ικανοποίηση των ακαδημαϊκών που διακηρύσσουν ότι είναι καταδικασμένες να αποτύχουν επειδή στερούνται «στρατηγικής». Όμως η στρατηγική είναι απλώς ένας τρόπος δράσης μέσα σε έναν δεδομένο κόσμο. Καμία στρατηγική δεν μας διδάσκει πώς να γεφυρώσουμε το κενό μεταξύ δύο κόσμων. «θα πάμε μέχρι τέλους», λένε κάθε φορά. Αλλά αυτό το τέλος της διαδρομής δεν μπορεί να ταυτιστεί με κανέναν συγκεκριμένο σκοπό, ειδικά από τη στιγμή που τα αποκαλούμενα Κομμουνιστικά Κράτη έπνιξαν την επαναστατική ελπίδα στο αίμα και τη λάσπη.

Ίσως μ' αυτόν τον τρόπο πρέπει να καταλάβουμε το σύνθημα του 1968: «Αυτή είναι μόνο η αρχή, ας συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε». Τα ξεκινήματα δεν φτάνουν ποτέ στο τέλος τους, μένουν κάπου στη μέση. Εντούτοις, αυτό σημαίνει επίσης ότι δεν σταματούν ποτέ να ξεκινούν ξανά και ξανά, ακόμη κι αν αυτό σημαίνει πως οι πρωταγωνιστές αλλάζουν. Αυτός είναι ο ρεαλισμός της εξέγερσης, ένας ανεξήγητος ρεαλισμός, το να ζητά κανείς το αδύνατο. Γιατί το δυνατό έχει ήδη αφαιρεθεί από την ίδια τη μέθοδο της εξουσίας: «δεν υπάρχει εναλλακτική».

[1] Το δημοψήφισμα με λαϊκή πρωτοβουλία αποτελεί κεντρικό αίτημα που αναδύθηκε από το κίνημα των Κίτρινων Γιλέκων.

Μετάφραση: **Στέφανος Μπατσής**